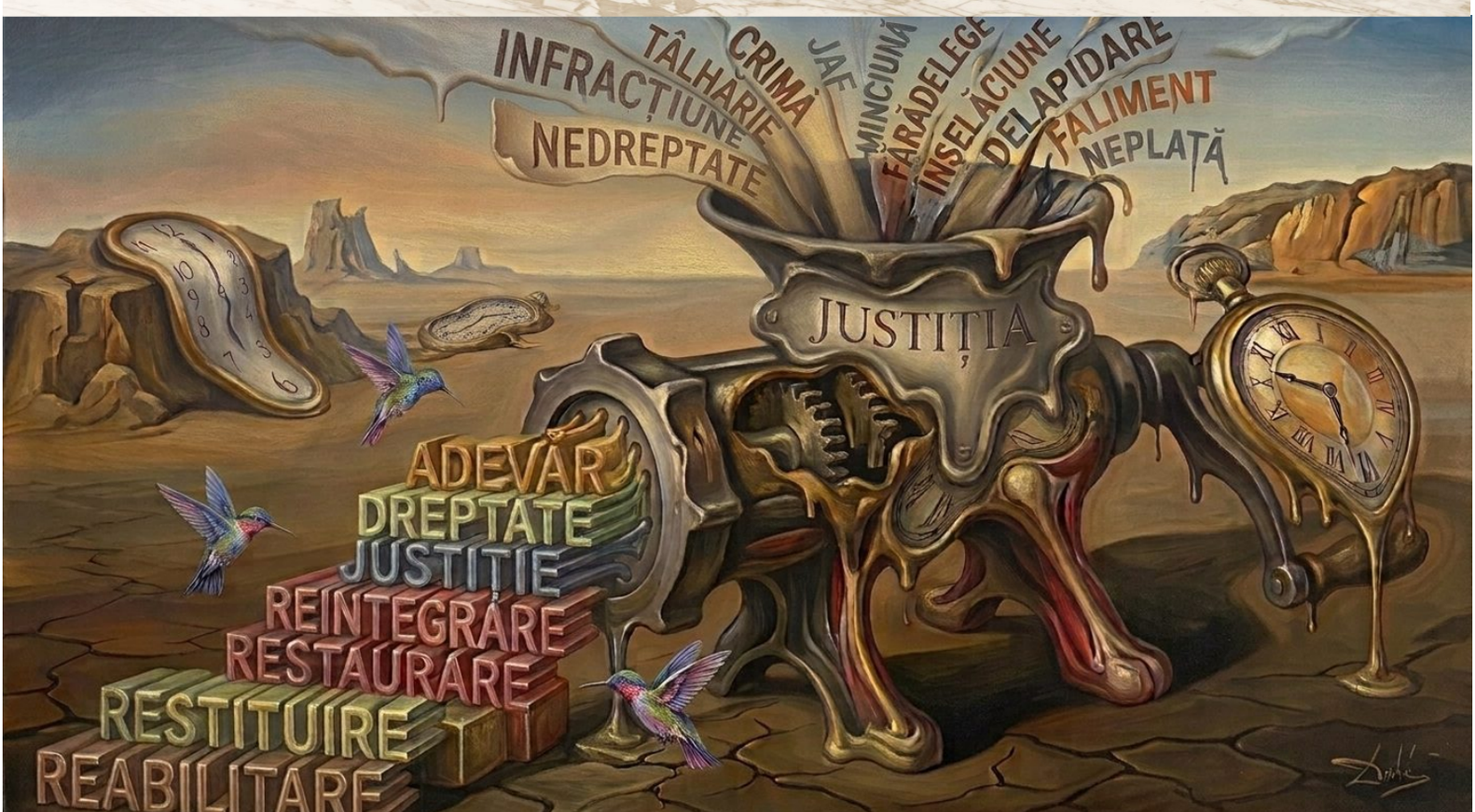
SCRIPTA·MANENT

Anul VII Nr. 12/2026

REVISTA·SCOLII·NATIONALE·DE·GREFIERI

SCRIPTA·MANENT

Cuprins

1. Aspecte privind comunicarea actelor de procedură potrivit Convenției de la Haga din 1965
Aspects regarding the communication of procedural documents according to the 1965 Hague Convention
Livia Alina Oancea, grefier, formator SNG ____ pag. 1

2. Limitele puterii de apreciere a consilierului de probațiune în executarea sancțiunilor neprivative de libertate
The limits of the probation officer's discretionary power in the execution of non-custodial sanctions
Toma-Cătălin Răileanu, judecător, formator SNG ____ pag. 13

3. Inechități fiscale privind munca remunerată în penitenciare
Tax inequities regarding paid work in penitentiaries
Adriana Grigore, expert în legislația muncii ____ pag. 21

4. Judecătorul de supraveghere a privării de libertate – magistratul natural al liberării condiționate
The judge for the supervision of deprivation of liberty – the natural magistrate of conditional release
Alina-Elena Dănciulescu, consilier juridic, doctorand ____ pag. 29

5. AI sau n-AI GDPR în utilizarea inteligenței artificiale în instanțele de judecată din România
To have or not to have GDPR in using AI in Romanian courts
Paula-Larisa Hîncu, grefier, Tribunalul București ____ pag. 41

Aspecte privind comunicarea actelor de procedură potrivit Convenției de la Haga din 1965

Livia Alina Oancea[1]

Rezumat

Prezentul articol analizează aplicarea Convenției de la Haga din 15 noiembrie 1965 privind notificarea și comunicarea în străinătate a actelor judiciare și extrajudiciare în materie civilă și comercială în contextul sistemului juridic român și al evoluțiilor recente din domeniul cooperării judiciare internaționale. Studiul examinează cadrul normativ aplicabil, declarațiile formulate de România la aderarea la Convenție, precum și raportul dintre Convenție și Regulamentul (UE) 2020/1784 privind comunicarea actelor între statele membre ale Uniunii Europene.

Analiza este completată prin prezentarea unor repere jurisprudențiale relevante, în special hotărârile Volkswagen AG v. Schlunk și Water Splash, Inc. v. Menon, care au contribuit la clarificarea domeniului de aplicare al Convenției și a condițiilor în care este permisă comunicarea actelor prin intermediul serviciilor poștale. Totodată, articolul evidențiază dificultățile practice generate de conflictul ruso-ucrainean, care au afectat funcționarea mecanismelor tradiționale de cooperare și au determinat instanțele să recurgă la soluții procedurale alternative pentru a asigura respectarea dreptului la apărare și accesul efectiv la justiție.

Sunt analizate, de asemenea, implicațiile neregularităților procedurii de comunicare asupra recunoașterii și executării hotărârilor străine, precum și impactul digitalizării cooperării judiciare prin implementarea sistemului e-CODEX. În final, studiul subliniază rolul esențial al Convenției de la Haga din 1965 în arhitectura cooperării judiciare internaționale și necesitatea unei interpretări flexibile, adaptate provocărilor contemporane, pentru asigurarea unui echilibru între eficiența procedurilor și protecția drepturilor fundamentale ale părților.

Abstract

This article examines the application of the 1965 Hague Service Convention within the Romanian legal system and its interaction with contemporary European instruments governing the cross-border service of documents. The analysis focuses on the Convention's legal framework, Romania's declarations upon accession, and the relationship between the Convention and Regulation (EU) 2020/1784 on the service of documents.

The study concludes that the Hague Service Convention continues to play a fundamental role in international civil procedure, while its practical application requires a flexible and rights-oriented approach capable of responding to contemporary geopolitical and technological developments.

1.Grefier, formator al Școlii Naționale de Grefieri

The paper reviews key international case law, including Volkswagen AG v. Schlunk and Water Splash, Inc. v. Menon, which clarified the scope of the Convention and the admissibility of service through postal channels. Particular attention is devoted to recent practical challenges arising from the Russian-Ukrainian conflict, which have significantly affected the effectiveness of traditional mechanisms of judicial cooperation and have required courts to adopt alternative methods of service in order to safeguard access to justice and procedural fairness.

The article further analyses Romanian judicial practice and the implications of irregular service for the recognition and enforcement of foreign judgments. Finally, it highlights the growing importance of digitalisation through the implementation of the e-CODEX system and the contribution of international judicial networks, such as the International Hague Network of Judges, to the effective functioning of cross-border judicial cooperation.

The study concludes that the Hague Service Convention continues to play a fundamental role in international civil procedure, while its practical application requires a flexible and rights-oriented approach capable of responding to contemporary geopolitical and technological developments.

1. Introducere

Regimul comunicării actelor de procedură în cauzele cu element de extraneitate reprezintă un domeniu esențial al cooperării judiciare internaționale în materie civilă și comercială.

În absența unei proceduri clare și previzibile de comunicare, dreptul la apărare și principiul egalității armelor sunt grav afectate, iar hotărârile străine riscă să nu fie recunoscute sau executate.

Convenția de la Haga din 15 noiembrie 1965 privind notificarea și comunicarea în străinătate a actelor judiciare și extrajudiciare în materie civilă sau comercială („*Convenția din 1965*” sau „*Convenția privind comunicarea actelor*”)[2] a fost adoptată tocmai pentru a crea un cadru uniform, simplificat și rapid de comunicare a actelor, cu menținerea unui echilibru între interesul reclamantului diligent și necesitatea protejării pârâtului citat în străinătate.

România a aderat la Convenția din 1965 prin *Legea nr. 124/2003 pentru aderarea României la Convenţia privind notificarea şi comunicarea în străinătate a actelor judiciare şi extrajudiciare în materie civilă sau comercială*[3], desemnând Ministerul Justiției drept autoritate centrală și a completat acest cadru prin norme interne de procedură (*Codul de procedură civilă*) și prin metodologia de aplicare a *Legii nr. 189/2003 privind asistența judiciară internațională în materie civilă și comercială, cu modificările și completările ulterioare*.

În prezent, arhitectura normativă este complicată de coexistența Convenției din 1965 cu instrumentele europene în materie – în special Regulamentul (UE)

---

2. https://www.hcch.net/romanian, A nu se confunda cu Conventia de la Haga din 25 octombrie 1980 asupra aspectelor civile ale răpirii internaționale de copii sau cu Conventia de la Haga din 5 octombrie 1961 cu privire la suprimarea cerinţei supralegalizării actelor oficiale străine.

3. Legea nr. 124/2003 pentru aderarea României la Convenţia privind notificarea şi comunicarea în străinătate a actelor judiciare şi extrajudiciare în materie civilă sau comercială, adoptată la Haga la 15 noiembrie 1965, publicată în M.Of. nr. 265 din 16 aprilie 2003.

2020/1784 al Parlamentului European și al Consiliului din 25 noiembrie 2020 privind notificarea sau comunicarea în statele membre a actelor judiciare și extrajudiciare în materie civilă sau comercială (notificarea sau comunicarea actelor) (reformare), care a înlocuit Regulamentul (CE) nr. 1393/2007 începând cu 1 iulie 2022.

2. Cadrul normativ

2.1. Convenția de la Haga din 15 noiembrie 1965[4]

Convenția din 1965 se aplică „*în toate cazurile în care un act judiciar sau extrajudiciar trebuie să fie transmis în vederea notificării sau comunicării în străinătate*", în materie civilă sau comercială, cu condiția ca adresa destinatarului să fie cunoscută.

Instrumentul instituie un **canal principal** de comunicare prin intermediul unei autorități centrale desemnate de fiecare stat contractant, precum și **canale alternative**, care pot fi canale diplomatice sau consulare, comunicare directă între autorități sau persoane competente și posibilitatea comunicării prin „*mijloace poștale*", sub condiția să nu existe obiecții din partea statului de destinație. Totodată, reprezintă un mecanism de protecție a pârâtului, care condiționează pronunțarea unei hotărâri în lipsă și oferă pârâtului posibilitatea de a cere repunerea în termen în anumite condiții.

2.2. Statutul României și declarațiile formulate

Prin *Legea nr. 124/2003*, România a aderat la Convenție și a formulat o serie de declarații cu relevanță practică:

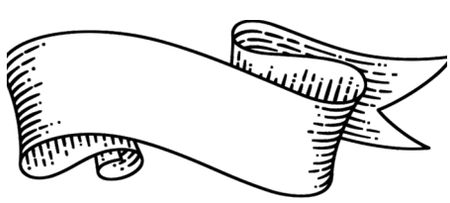
- **Autoritatea centrală:** Ministerul Justiției este desemnat ca autoritate centrală pentru primirea și transmiterea cererilor de notificare sau comunicare în străinătate a actelor judiciare ori extrajudiciare.
- **Certificatul de comunicare:** autoritatea competentă să întocmească certificatul este judecătoria.
- **Art. 8 alin. (2)**: România declară că nu poate comunica acte judiciare sau extrajudiciare pe teritoriul României, prin intermediul agenților diplomatici sau funcționarilor consulari străini decât propriilor cetățeni.
- **Art. 16 alin. (3):** România nu acceptă cererile de repunere în termen formulate după un an de la data pronunțării hotărârii.

Aceste declarații sunt esențiale pentru instanțele române atunci când verifică regularitatea comunicării sau când apreciază efectele unei hotărâri străine asupra căreia se solicită recunoașterea.

2.3. Normele interne relevante

Cadrul intern este constituit în principal din:

- **Codul de procedură civilă**, care prevede reguli generale privind comunicarea actelor, precum și norme speciale privind procedurile cu element de extraneitate și raportul cu instrumentele internaționale (inclusiv referiri exprese la art. 15 din Convenție).

4. https://www.hcch.net/en/instruments/conventions/full-text/?cid=17

● **Legea nr. 189/2003 privind asistența judiciară internațională în materie civilă și comercială**[5], completată de **Ordinul ministrului justiției nr. 2888/2003**, pentru aprobarea Metodologiei de aplicare a Legii nr. 189/2003. Metodologia detaliază procedura de transmitere a cererilor de comunicare în străinătate și formularele utilizate, inclusiv formularul „*Cerere pentru notificarea și comunicarea în străinătate a unui act judiciar sau extrajudiciar*", armonizat cu formularul-model anexat Convenției[6].

● Actele normative privind **cooperarea judiciară internațională**, inclusiv hotărâri ale Guvernului care stabilesc competențele autorităților centrale și regulile privind comunicarea directă în cazuri urgente[7].

2.4. Raportul cu Regulamentul (UE) 2020/1784

În relațiile dintre statele membre ale Uniunii Europene, **Regulamentul (UE) 2020/1784**[8] privind comunicarea actelor („*Regulamentul privind comunicarea actelor – reformare*") se aplică cu prioritate față de Convenția din 1965. Regulamentul a intrat în aplicare la 1 iulie 2022 și a înlocuit Regulamentul (CE) nr. 1393/2007.

Regulamentul reglementează transmisia actelor prin agenții de trimitere și primire, introduce utilizarea obligatorie a unui sistem IT descentralizat (bazat pe e-CODEX) pentru comunicarea între autorități începând cu 1 mai 2025 și menține posibilitatea comunicării prin poștă și prin alte mijloace (inclusiv mijloace electronice) în anumite condiții[9].

Pentru instanțele române, schema simplificată este următoarea:

· - dacă destinatarul are domiciliul/sediul **într-un alt stat membru UE**, se aplică prioritar Regulamentul (UE) 2020/1784;

- dacă destinatarul se află **într-un stat terț** parte la Convenția din 1965, se aplică mecanismele Convenției;

- dacă destinatarul se află într-un stat terț **neparte** la Convenție, se recurge fie la tratate bilaterale, fie la dreptul intern (Legea nr. 189/2003, CPC).

3. Jurisprudență internațională relevantă

3.1. Cauza Volkswagen AG v. Schlunk, 486 U.S. 694 (1988)

Sursa: Hotărârea Curții Supreme a Statelor Unite, cauza *Volkswagen AG v. Schlunk*, 486 U.S. 694 (1988)[10], analizată în literatura de specialitate și în Manualul practic HCCH.

Situația de fapt:

După ce părinții săi au murit într-un accident auto, reclamantul american, succesorul în drepturi al defuncților, a intentat o acțiune civilă în despăgubiri ca urmare a uciderii din culpă a părinților săi, la o instanță din Illinois, susținând că defectele automobilului proiectat și vândut de Volkswagen of America, Inc. (VWoA), în care se aflau părinții săi, a cauzat sau a contribuit la moartea lor. Când răspunsul VWoA a negat că aceasta a proiectat sau asamblat vehiculul, reclamantul și-a modificat plângerea pentru a adăuga ca pârât reclamant aici (VWAG), o corporație germană care este unicul

5. https://legislatie.just.ro/Public/DetaliiDocument/43767
6. https://legislatie.just.ro/Public/DetaliiDocument/46900
7. https://legislatie.just.ro/Public/DetaliiDocumentAfis/46233
8. https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/PDF/?uri=CELEX:32020R1784
9. https://online-forms.e-justice.europa.eu/online-forms/serving-documents-forms_ro
10. https://supreme.justia.com/cases/federal/us/486/694/

proprietar al VWoA. Intimatul a încercat să înmâneze plângerea modificată către VWAG, înmânându-l pe VWoA în calitate de agent al VWAG.

Prin prezentarea unei cereri speciale și limitate, VWAG a solicitat anularea notificării pe motiv că aceasta putea fi înmânată doar în conformitate cu Convenția de la Haga privind notificarea și că reclamantul nu a respectat cerințele Convenției.

Instanța a respins cererea, apreciind că VWoA și VWAG sunt atât de strâns legate încât VWoA poate fi considerată, în drept, agentul VWAG pentru comunicarea actelor de procedură, chiar și în absența unei desemnări formale în acest sens de către VWAG. Instanța a concluzionat că, întrucât comunicarea a fost realizată pe teritoriul Statelor Unite, Convenția nu se aplică.

Curtea de Apel din Illinois a confirmat hotărârea, reținând că legislația „long-arm" din Illinois permitea comunicarea substituită către VWoA și că o astfel de comunicare nu încalcă dispozițiile Convenției.

Soluția Curții Supreme:

Curtea a decis că **Convenția se aplică numai atunci când actele trebuie transmise în străinătate** în vederea comunicării; dacă, potrivit dreptului forului, comunicarea poate fi realizată în mod valabil pe teritoriul statului (de exemplu, prin intermediul unei filiale considerate agent), nu există o „transmitere în străinătate" și, prin urmare, Convenția nu se aplică.

Relevanță pentru România:

Situația ar putea apărea, de exemplu, în cazul unei societăți multinaționale cu sediul în alt stat, dar cu **sucursală sau reprezentanță în România**. Dacă Convenția ar califica în mod expres comunicarea la sediul sucursalei ca fiind comunicare la persoana juridică străină, litigiul ar putea fi soluționat fără aplicarea mecanismelor Convenției, cu respectarea, desigur, a garanțiilor privind informarea efectivă a pârâtului.

În acest caz, instanța trebuie să verifice mai întâi **dacă normele de drept intern permit o comunicare valabilă pe teritoriul României** (de ex., către o sucursală sau reprezentanță a societății străine), caz în care Convenția nu ar fi incidentă;

Totuși, o astfel de soluție trebuie conciliată cu exigențele art. 6 CEDO (informarea efectivă a pârâtului) și cu exigențele ulterioarei recunoașteri a hotărârii în alte state (unde ar putea fi contestată suficiența unei citări „prin subsidiară").

Întrucât recunoașterea ulterioară a hotărârii în statul de origine al societății poate depinde de regularitatea comunicării după standardele statului respectiv, **practica recomandată** este să se utilizeze totuși Convenția (prin autoritatea centrală), pentru a evita riscul unui refuz de recunoaștere.

3.2. Cauza Water Splash, Inc. v. Menon, 581 U.S. (2017)

Sursa: Hotărârea Curții Supreme a SUA *Water Splash, Inc. v. Menon* (2017)[11], analizată extensiv în doctrină[12] și în note de jurisprudență privind art. 10 lit. a din Convenție[13].

Situația de fapt:

Petentul Water Splash, o societate americană, cu sediul în Texas, a introdus o acțiune împotriva pârâtei

11. https://www.supremecourt.gov/opinions/16pdf/16-254_5iel.pdf
12. https://www.duanemorris.com/alerts/water_splash_vs_menon_scotus_rules_hague_convention_allows_service_mail_foreign_defendants_0617.html?utm
13. https://www.supremecourt.gov/opinions/16pdf/16-254_5iel.pdf?utm

Menon, fostă angajată, în fața unei instanțe de stat din Texas, susținând că aceasta a început să lucreze pentru un concurent în timp ce era încă angajată la Water Splash.

Deoarece Menon locuia în Canada, Water Splash a obținut permisiunea de a efectua comunicarea actelor prin poștă.

După ce Menon a refuzat să formuleze un răspuns sau să se prezinte în proces, instanța de fond a pronunțat o hotărâre în lipsă în favoarea Water Splash. Ulterior, aceeași instanță a respins cererea lui Menon de anulare a hotărârii, cerere întemeiată pe motivul că aceasta nu fusese legal citată.

În apel, Menon a susținut că comunicarea prin poștă nu este conformă cu cerințele Convenției privind comunicarea în străinătate a actelor judiciare și extrajudiciare în materie civilă sau comercială (Convenția de la Haga privind comunicarea actelor), care urmărește să simplifice, să standardizeze și, în general, să îmbunătățească procedura de comunicare a actelor în străinătate, stabilind anumite metode autorizate de comunicare și înlăturând „metodele incompatibile de comunicare" ori de câte ori aceasta se aplică (Volkswagenwerk Aktiengesellschaft v. Schlunk, 486 U.S. 694, 699).

Divergența istorică de jurisprudență (circuit split)

În opoziție cu soluția Curții de Apel din Texas în cauza *Water Splas*h, opinia majoritară din jurisprudență considera că Convenția de la Haga permite comunicarea actelor de procedură prin poștă, cu condiția ca statul de destinație să nu se opună. Această interpretare a fost adoptată de mai multe circuite federale din SUA (al Doilea, al Patrulea, al Șaptelea și al Nouălea). În schimb, alte instanțe (Circuitul al Cincilea, al Optulea și unele instanțe din circuitele al Treilea și al Unsprezecelea) au susținut că sunt admise doar metodele de comunicare prevăzute expres de Convenție.

Soluția Curții Supreme:

Curtea de Apel din Texas i-a dat dreptate lui Menon, reținând că Convenția interzice comunicarea actelor de procedură prin poștă. Articolul 10, dispoziția în discuție, cuprinde literele 10(b) și 10(c), care reglementează în mod clar metode permise de „*comunicare*", precum și articolul 10(a), care prevede că Convenția nu va aduce atingere „l*ibertății de a trimite acte judiciare, prin canale poștale, direct persoanelor aflate în străinătate*", dar nu face referire în mod expres la „*comunicarea actelo*r".

Curtea Supremă a SUA a constatat că punctul central îl reprezintă interpretarea articolului 10 din Convenție. Deși articolul 10(a) nu menționează explicit „*comunicarea (service)*", ci doar „*trimiterea" actelor judiciare prin poștă*", Curtea a apreciat că această formulare trebuie înțeleasă în contextul scopului Convenției, care privește tocmai comunicarea actelor. Astfel, „*trimiterea*" prin poștă include și comunicarea acestora. În consecință, Curtea a respins ideea că această dispoziție ar viza doar acte ulterioare fazei inițiale a procesului.

În sprijinul acestei interpretări, Curtea a invocat și elemente externe textului: intenția inițială a redactorilor Convenției, poziția constantă a autorităților executive americane și practica altor state semnatare, toate indicând că articolul 10(a) permite comunicarea prin poștă, în lipsa unei interdicții.

Concluzie

Hotărârea *Water Splash* clarifică faptul că Convenția de la Haga nu interzice comunicarea actelor prin poștă către destinatari din străinătate, însă subliniază că această Convenție nu autorizează în mod direct o astfel de metodă, ci doar nu i se opune.

Prin urmare, comunicarea prin poștă este posibilă doar dacă sunt îndeplinite două condiții: statul de destinație nu a formulat obiecții și dreptul aplicabil permite această modalitate.

Această soluție aduce coerență în practica instanțelor americane și reduce incertitudinile legate de validitatea procedurii de comunicare în cauzele internaționale. Având în vedere că trimiterea prin poștă este adesea cea mai rapidă și mai puțin costisitoare metodă, este de așteptat ca reclamanții să o utilizeze frecvent, în special în litigiile cu element de extraneitate.

Aplicare în dreptul român:

Dacă o instanță română ar dori să comunice cererea de chemare în judecată către un pârât aflat într-un stat parte la Convenție, aceasta:

- ar trebui să verifice în profilul de țară de pe site-ul HCCH dacă statul respectiv a formulat obiecție la art. 10 lit. a[14];
- să verifice dacă Codul de procedură civilă și normele interne admit, în general, comunicarea prin poștă ca modalitate de citare în străinătate (de regulă, da, sub condiția confirmării de primire);
- să evalueze, în lumina art. 15 din Convenție și art. 6 CEDO, dacă această comunicare a fost efectivă și în timp util; în caz de îndoială, poate fi preferată utilizarea canalului principal (autoritatea centrală), care conferă mai multă siguranță sub aspectul recunoașterii ulterioare.

În contextul dreptului Uniunii (Regulamentul 2020/1784), comunicarea prin poștă era acceptată, însă se subsumau unei reglementări specifice; practica *Water Splash* rămânând utilă pentru interpretarea Convenției în relația cu state terțe.

Sistemul IT descentralizat bazat pe e-CODEX privește transmiterea cererilor, formularelor, confirmărilor, certificatelor și a altor comunicări între agențiile de trimitere și agențiile de primire, precum și între celelalte autorități competente, în cazurile și în condițiile prevăzute de Regulament; aceasta nu înseamnă că toate actele sunt „comunicate exclusiv online" destinatarilor. Regulamentul (UE) 2020/1784 menține modalități distincte de comunicare, inclusiv comunicarea prin servicii poștale și comunicarea electronică în condițiile prevăzute de Regulament.

3.3. Jurisprudență și doctrină europeană

Sursa: *Decizia Curții Constituționale Federale a Germaniei cu privire la societatea Bertelsmann AG* (BVerfG, 2 BvR 1198/03)[15] are ca obiect controlul constituțional al unei măsuri de cooperare judiciară internațională, respectiv comunicarea, pe teritoriul Germaniei, a unei cereri de chemare în judecată provenite din Statele Unite.

Situația de fapt:

În fapt, o societate germană (*Bertelsmann*) era vizată într-o acțiune introdusă în SUA de mai multe companii din industria muzicală, în legătură cu implicarea sa în platforma Napster, fiind solicitate despăgubiri deosebit de ridicate, inclusiv cu caracter punitiv. Pentru continuarea procedurii în SUA, era necesară comunicarea actelor către pârâtul aflat în Germania, în temeiul Convenției de la Haga privind comunicarea actelor judiciare și extrajudiciare. Autoritățile germane competente au admis această comunicare, considerând că sunt îndeplinite condițiile prevăzute de Convenție.

14. https://assets.hcch.net/docs/845a6226-b21f-4b01-ac56-8cb28bf8ce46.pdf
15. https://www.bundesverfassungsgericht.de/entscheidungen/rs20030725_2bvr119803

Societatea germană a formulat o plângere constituțională și a solicitat acordarea unei măsuri provizorii prin care să se suspende comunicarea actelor, susținând că procedura din SUA, în special prin riscul acordării unor despăgubiri punitive excesive, ar putea încălca drepturile sale fundamentale, în special principiul statului de drept și protecția împotriva unor sancțiuni disproporționate.

Soluția Curții:

Curtea Constituțională Federală nu a soluționat definitiv problema compatibilității procedurii americane cu ordinea constituțională germană, însă a admis cererea de protecție provizorie și a suspendat temporar comunicarea actelor. În motivarea sa, Curtea a reținut că, deși Germania are obligații internaționale de cooperare în temeiul Convenției de la Haga, aceste obligații nu sunt absolute și trebuie interpretate în lumina drepturilor fundamentale garantate de Legea fundamentală. În situația concretă, Curtea a apreciat că există un risc serios ca procedura străină să producă efecte incompatibile cu principiile fundamentale ale dreptului german, în special având în vedere amploarea potențială a despăgubirilor și caracterul lor punitiv. Prin urmare, pentru a preveni eventuale consecințe ireversibile, Curtea a dispus suspendarea temporară a comunicării actelor până la clarificarea aspectelor de fond. Decizia evidențiază echilibrul delicat dintre obligațiile de cooperare judiciară internațională și necesitatea protejării drepturilor fundamentale în ordinea constituțională națională.

De asemenea, evoluțiile recente privind declarațiile divergente sau conflictuale ale unor state în contextul conflictului ruso-ucrainean au fost analizate într-un studiu publicat în *American Journal of International Law*, care relevă dificultățile de aplicare uniformă a Convenției atunci când statele formulează declarații contradictorii privind canalele de comunicare acceptate[16].

4. Jurisprudență și practică românească. Raportul cu recunoașterea hotărârilor străine

Hotărârile instanțelor române care se referă direct la Convenția din 1965 sunt relativ puține și adesea nu ridică probleme. Din analiza jurisprudenței rezultă în special că instanțele fac trimitere la Convenție și Legea nr. 124/2003 în cauze privind asistența judiciară internațională și recunoașterea hotărârilor străine, în special în materia dreptului familiei sau a răspunderii părintești.

Din perspectiva recunoașterii hotărârilor străine, doctrina română arată că nerespectarea normelor privind comunicarea actelor – fie sub Convenția din 1965, fie sub regulamentele UE – poate constitui motiv de refuz al recunoașterii, întrucât afectează dreptul la apărare al pârâtului.

4.1. Probleme privind aplicarea Convenției de la Haga

Instanțele din România se confruntă cu dificultăți semnificative în îndeplinirea procedurilor de comunicare a actelor de procedură în temeiul Convenției de la Haga din 1965, în contextul relațiilor cu Ucraina și Federația Rusă, generate atât de imposibilitatea practică a autorităților ucrainene de a asigura transmiterea actelor în teritoriile aflate sub ocupație, cât și de incertitudinile juridice

16. https://www.cambridge.org/core/journals/american-journal-of-international-law/article/conflicting-declarations-under-the-hague-service-convention-amid-the-russoukrainian-war-dilemmas-and-preliminary-solutions/3B6A3BDAFA2E71498270763A6E0938C3?utm

privind validitatea comunicărilor realizate prin intermediul autorităților ruse, pe fondul declarațiilor conflictuale formulate de cele două state.

În urma ocupării Crimeei și a unor regiuni din estul Ucrainei în anul 2014, Ucraina a susținut în mod constant că nu mai este în măsură să asigure aplicarea efectivă a Convenției de la Haga din 1965 privind notificarea sau comunicarea actelor în străinătate, în special în ceea ce privește comunicarea actelor de procedură în teritoriile aflate sub control străin.

Lipsa controlului efectiv asupra acestor teritorii a determinat o imposibilitate practică a Autorității Centrale ucrainene de a-și exercita atribuțiile, inclusiv transmiterea și notificarea actelor către destinatarii aflați în zonele ocupate.

Această realitate factuală a fost ulterior confirmată și consolidată prin declarația din 2022, în contextul intensificării conflictului armat, Ucraina evidențiind caracterul structural al dificultăților în executarea obligațiilor sale convenționale pe întreg teritoriul național. În consecință, deși competența formală a Autorității Centrale ucrainene a fost menținută, aceasta este, în fapt, lipsită de efect util în raport cu teritoriile ocupate, unde comunicarea actelor de procedură rămâne, în mod obiectiv, imposibil de realizat.

Deși Convenția de la Haga din 1965 a fost anterior utilizată în contexte marcate de dispute teritoriale sau nerecunoaștere, precum cazul *Insulelor Falkland (Malvinas)*[17] sau situația teritoriilor palestiniene, aceste precedente nu au generat o disfuncționalitate comparabilă.

În respectivele situații, dificultățile au vizat în principal contestarea suveranității sau identificarea autorității competente, fără a conduce, însă, la o imposibilitate materială de realizare a comunicării actelor.

Prin contrast, cazul ucrainean combină o dispută juridico-politică explicită cu un blocaj operațional real, evidențiind limitele mecanismelor convenționale clasice în fața unor situații de ocupație și control de facto.

În acest context, relevanță deosebită prezintă așa-numita *Namibia exception*[18], consacrată în jurisprudența Curții Internaționale de Justiție, potrivit căreia nerecunoașterea unei situații ilegale în dreptul internațional nu trebuie să conducă la prejudicierea drepturilor și intereselor persoanelor aflate pe teritoriul respectiv.

Astfel, chiar dacă actele autorităților unui stat ocupant sunt, în principiu, lipsite de validitate, această invaliditate nu poate fi extinsă asupra actelor care privesc viața juridică cotidiană a indivizilor, în măsura în care nerecunoașterea lor ar produce consecințe injuste pentru aceștia.

Aplicată în materia comunicării actelor de procedură, această excepție conduce la concluzia că imposibilitatea obiectivă a Ucrainei de a efectua comunicarea în teritoriile ocupate nu poate justifica, în mod automat, invalidarea tuturor actelor realizate prin intermediul autorităților de facto.

Dimpotrivă, pentru a evita denegarea de justiție și afectarea dreptului la un proces echitabil, comunicarea actelor realizată prin structurile existente de facto – inclusiv prin intermediul autorităților controlate de statul ocupant – ar trebui, în anumite condiții, să fie recunoscută din punct de vedere funcțional.

O asemenea abordare permite concilierea exigențelor dreptului internațional public privind nerecunoașterea

17. https://www.hcch.net/en/instruments/conventions/status-table/notifications/?csid=389&disp=resdn&utm
18. https://law.justia.com/cases/foreign/international/1971-icj-rep-16.html

situațiilor ilegale cu necesitatea protejării efective a drepturilor individuale în cadrul procedurilor civile transfrontaliere.

Sursa: Încheierea Curții de Apel Târgu Mureș *din data de 04 Aprilie 2023, din dosarul nr. 637/96/2019**[19]

Situația de fapt: Instanța de recurs a dispus comunicarea actelor de procedură către un destinatar din Federația Rusă prin intermediul poștei, procedură care nu s-a putut realiza deoarece, conform informaţiilor prezentate de reprezentanţii Poştei Române, toată activitatea de acceptare la prezentare pentru toate tipurile de trimiteri (EMS, corespondenţă, colete) cu destinaţia Federaţia Rusă a fost suspendată pentru durată nelimitată.

Având în vedere acest aspect, în conformitate cu prevederile art. 1 şi 2 din Legea 124 din 18 aprilie 2003, instanţa a dispus comunicarea cererii de recurs şi a citaţiei reclamantului pentru termenul următor, prin metoda indicată de Convenţia de la Haga, respectiv printr-o cerere de comunicare adresată prin intermediul autorităţii centrale, respectiv prin intermediul Ministerului Justiţiei către Autoritatea Centrală din Rusia.

Ulterior, Ministerul Justiției a restituit actele, indicând imposibilitatea realizării comunicării din cauza suspendării traficului poștal cu Federația Rusă.

Soluția instanței: Constatând imposibilitatea obiectivă a comunicării potrivit Convenției, instanța a decis recurgerea la modalități alternative de citare, respectiv citarea prin publicitate (afișare la sediul instanței și pe portal), precum și desemnarea unui curator special pentru partea neprezentă, în vederea asigurării desfășurării procedurii și evitării blocării judecății.

Sursa: *Hotărârea nr. 2761/2025 din 26.02.2025 pronunțată de Judecătoria Constanța*[20]

Situația de fapt: Cauza are ca obiect declararea judecătorească a morții a doi cetățeni ucraineni, membri ai echipajului navei Volgo Balt 179, dispăruți în urma naufragiului produs la data de 11 martie 2021 în zona economică exclusivă a României din Marea Neagră.

În contextul administrării probatoriului, instanța a reținut existența unor indicii certe privind decesul acestora, generate de condițiile extreme în care s-a produs evenimentul și de rezultatele acțiunilor de căutare și salvare.

Un aspect central al cauzei l-a constituit imposibilitatea realizării procedurii de comunicare a actelor către pârâți în Ucraina, în temeiul mecanismului instituit de Convenția de la Haga din 1965 privind notificarea sau comunicarea actelor judiciare și extrajudiciare. Potrivit informațiilor transmise de Ministerul Justiției, pe durata legii marțiale, autoritățile ucrainene nu sunt în măsură să își îndeplinească obligațiile derivând din tratatele internaționale de cooperare judiciară, inclusiv cele privind comunicarea actelor.

Soluția instanței: În aceste condiții, instanța a constatat existența unei imposibilități obiective de utilizare a mecanismului convențional, ceea ce a determinat recurgerea la o modalitate subsidiară de citare, respectiv citarea prin publicitate, în conformitate cu normele dreptului procesual civil intern.

---

19. https://www.rejust.ro/juris/ee3479367
20. https://www.rejust.ro/juris/65g7397dd

Soluția instanței reflectă o abordare pragmatică, în sensul adaptării procedurii la circumstanțe excepționale, fără a afecta garanțiile fundamentale ale procesului civil.

Astfel, s-a reținut implicit că ineficiența temporară a mecanismelor de cooperare prevăzute de Convenția de la Haga nu împiedică desfășurarea procesului, în măsura în care sunt utilizate mijloace alternative prevăzute de dreptul intern, apte să asigure respectarea dreptului la apărare și a principiului contradictorialității.

5. Rețeaua Internațională a Judecătorilor pentru Convențiile de la Haga (IHNJ)[21]

Rețeaua Internațională a Judecătorilor de la Haga (IHNJ), înființată în 1998, este o rețea globală formată din 164 de judecători din 87 de state, care facilitează comunicarea directă și cooperarea judiciară în cauze internaționale privind răpirea de copii și protecția acestora, în temeiul Convențiilor HCCH din 1980 și 1996. Aceasta contribuie la creșterea eficienței juridice transfrontaliere, conectează instanțele naționale cu partenerii lor internaționali și sprijină aplicarea instrumentelor de drept al familiei ale HCCH.

Scopul Rețelei IHNJ este de a facilita comunicarea directă între judecători din jurisdicții diferite pentru soluționarea litigiilor de familie cu element de extraneitate, în special în materie de răpire internațională de copii (Convenția din 1980) și protecția copilului (Convenția din 1996).

În anul 2023, domeniul său de aplicare a fost extins pentru a include și Convenția din 2000 privind protecția adulților.

Chiar dacă această rețea nu face referire la Convenția de la Haga din 15 noiembrie 1965 în mod expres, consider că această Rețea poate fi utilizată pentru obținerea de informații și în ceea ce privește comunicarea actelor de procedură.

Judecătorii din rețea acționează ca puncte de legătură între autoritățile centrale naționale, instanțele interne și colegii din alte state. Ei oferă expertiză privind aplicarea Convențiilor de la Haga colegilor lor din sistemul judiciar național.

Funcțiile Rețelei sunt:

Comunicare judiciară directă: facilitează, acolo unde este cazul, comunicarea directă între judecători din diferite state, pentru accelerarea procedurilor și o mai bună înțelegere a acestora.

Buletinul judecătorilor: HCCH publică newslettere specializate pentru schimbul de informații și bune practici.

Rețele și formare: HCCH organizează reuniuni și seminare online pentru discutarea evoluțiilor recente, inclusiv cele privind Convenția din 2000 privind protecția adulților.

Judecătorii sunt desemnați de către guvernele naționale (de regulă prin intermediul autorităților centrale) pentru a face parte din rețea.

Rețeaua nu este o instanță de judecată, ci un mecanism de sprijin care conectează judecători la nivel internațional și național.

În ședința Plenului Consiliului Superior al Magistraturii din data de 10 martie 2026[22], s-a hotărât avizarea numirii judecătorilor desemnați ca membri în cadrul Rețelei Internaționale de Judecători pentru Convențiile de la Haga (IHNJ):

21. https://www.hcch.net/en/instruments/conventions/specialised-sections/child-abduction/ihnj
22. https://www.csm1909.ro/ViewFile.ashx?guid=8ed6dfdf-d4dc-424b-9966-1efeed0c163f-InfoCSM

- din partea Curţii de Apel Bucureşti, în calitate de membru titular, doamna judecător **POPA ELENA ANETA**;

- din partea Curţii de Apel Bucureşti, în calitate de membru supleant, doamna judecător **BUCULEI ALINA PETRUŢA**;

- din partea Tribunalului Bucureşti, în calitate de membru titular, doamna judecător **DAVIDOIU MONICA ELENA**;

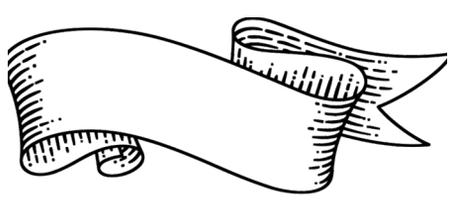
- din partea Tribunalului Bucureşti, în calitate de membru supleant, doamna judecător **MIHUL OANA LARISA**.

6. Concluzii

Convenția de la Haga din 1965, completată de legislația română internă și de reglementările europene în materie, constituie un sistem coerent pentru comunicarea actelor de procedură în străinătate. Jurisprudența internațională – în special hotărârile *Volkswagen AG v. Schlunk* și *Water Splash, Inc. v. Menon* – oferă repere interpretative importante privind domeniul de aplicare al Convenției și semnificația art. 10 lit. a.

Pentru practica instanțelor române, provocarea este de a asigura o aplicare riguroasă, dar flexibilă a instrumentelor existente, astfel încât: părțile să fie efectiv informate, în timp util, despre procedură, hotărârile române să poată fi recunoscute și executate în alte state fără impedimente legate de comunicarea actelor, să fie menținut echilibrul între eficiența procedurilor și protecția dreptului la apărare.

Un rol esențial revine Ministerului Justiției, ca autoritate centrală, precum și formării continue a judecătorilor și practicienilor în domeniul cooperării judiciare internaționale, inclusiv prin valorificarea resurselor puse la dispoziție de HCCH și de instituțiile UE.

Cuvinte-cheie

Convenția de la Haga din 1965, comunicarea actelor, cooperare judiciară internațională, Regulamentul (UE) 2020/1784, e-CODEX, recunoașterea hotărârilor străine, dreptul la apărare, litigii transfrontaliere

Key words

Hague Service Convention, service of documents, international judicial cooperation, Regulation (EU) 2020/1784, e-CODEX, recognition of foreign judgments, procedural rights, cross-border litigation

Limitele puterii de apreciere a consilierului de probațiune în executarea sancțiunilor neprivative de libertate

Toma-Cătălin Răileanu[1]

Rezumat

Prezentul studiu analizează limitele puterii de apreciere a consilierului de probațiune în executarea obligațiilor impuse persoanei supravegheate ca urmare a aplicării unei sancțiuni neprivative de libertate. În acest context, este examinată posibilitatea consilierului de probațiune de a aprecia asupra existenței relei-credințe în nerespectarea măsurilor sau obligațiilor aferente procesului de supraveghere, în vederea stabilirii dacă acesta dispune de un drept de opțiune cu privire la sesizarea instanței sau dacă existența relei-credințe și consecințele juridice ale acesteia trebuie stabilite exclusiv într-un cadru jurisdicțional.

Abstract

This study examines the limits of a probation officer's power of assessment in supervising the execution of the obligations imposed on a person subject to a non-custodial sanction. In particular, it explores whether a probation officer may determine that a supervised person has acted in bad faith when failing to comply with those obligations or whether the officer is required to refer every breach to the court. The paper aims to clarify whether the probation officer has discretion in deciding whether to notify the court or whether the assessment of bad faith and its legal consequences belongs exclusively to the court within judicial proceedings.

I. INTRODUCERE

Procesul penal nu se finalizează prin pronunțarea unei hotărâri definitive prin intermediul căreia instanța de judecată individualizează o sancțiune în sarcina inculpatului, ci continuă cu faza de punere în executare a hotărârii judecătorești, fază care implică luarea unor decizii administrative prin intermediul cărora executarea se adaptează la particularitățile persoanei sancționate.

În cursul judecății are loc o individualizare judiciară, ocazie cu care, în urma statuării asupra vinovăției inculpatului, se realizează o individualizare a sancțiunii penale, pe când, în ultima fază a procesului penal, se adaptează executarea sancțiunii la particularitățile persoanei la care se referă, în limitele hotărârii judecătorești și ale dispozițiilor legale.

Un rol central în această ultimă fază a procesului penal îl are consilierul de probațiune, care, prin activitatea

1. Judecător în cadrul Curții de Apel București, detașat la Consiliul Superior al Magistraturii, formator al Institutului Național al Magistraturii și al Școlii Naționale de Grefieri.

sa complexă, contribuie la înfăptuirea actului de justiție și la îndeplinirea scopului procesului penal, prin executarea sancțiunii în condițiile și limitele stabilite de către instanța de judecată, prin raportare la dispozițiile legale incidente.

În desfășurarea activității de probațiune, consilierii de probațiune au atribuții în faza de urmărire penală sau de judecată, sprijinind organele judiciare în privința evaluării inculpaților, dar și în faza de executare a hotărârilor penale, atât în ceea ce privește sancțiunile privative de libertate, cât și în ceea ce privește sancțiunile neprivative de libertate.

Cu toate acestea, atribuțiile consilierilor de probațiune capătă o importanță deosebită în procedura executării pedepselor și a măsurilor educative neprivative de libertate, unde aceștia exercită un rol strategic de coordonare a procesului de supraveghere a respectării măsurilor și executării obligațiilor stabilite în sarcina persoanelor supravegheate.

Din această perspectivă se impune subliniat că, în activitatea sa, conform art. 9 alin. (1) din Legea nr. 252/2013, privind organizarea și funcționarea sistemului de probațiune[2], consilierul de probațiune adaptează intervenția în funcție de caracteristicile individuale, nevoile persoanei, riscul de săvârșire a unor infracțiuni și circumstanțele particulare ale fiecărui caz.

Totodată, dispozițiile art. 55-64 din Legea nr. 252/2013, privind organizarea și funcționarea sistemului de probațiune, statuează asupra rolului consilierului de probațiune în procesul de organizare și desfășurare a activității de supraveghere, atât în exercitarea *controlului* respectării obligațiilor și măsurilor de supraveghere, cât și în activitatea de *stabilire a conținutului concret al unor obligații* incidente în cazul executării sancțiunilor neprivative de libertate.

Astfel, în procesul de organizare și desfășurare a activității de supraveghere, consilierul de probațiune individualizează executarea obligației de a urma un curs de pregătire școlară ori de calificare profesională, a obligației de prestare a unei munci neremunerate în folosul comunității, a obligației de frecventare a unui program de reintegrare socială și a obligației de a se supune unor măsuri de control, tratament sau îngrijire medicală, după caz.

Potrivit art. 60 alin. (1) din Legea nr. 252/2013, privind organizarea și funcționarea sistemului de probațiune, în vederea punerii în executare a obligației de a urma un curs de pregătire școlară ori de calificare profesională, *consilierul de probațiune manager de caz*, în funcție de situația și de nevoile persoanei, *identifică* un curs de pregătire școlară ori de calificare profesională în cadrul unei instituții din comunitate dintre cele înscrise în baza de date constituită la nivel național.

Totodată, conform art. 61 alin. (1) din Legea nr. 252/2013, privind organizarea și funcționarea sistemului de probațiune, *consilierul de probațiune manager de caz*, în funcție de situația și nevoile persoanei și în funcție de utilitatea activităților pentru comunitate, *stabilește în care din cele două instituții din comunitate* menționate în hotărârea judecătorească urmează a se executa obligația.

De asemenea, potrivit art. 62 alin. (1) din Legea nr. 252/2013, privind organizarea și funcționarea sistemului de probațiune, *consilierul de probațiune manager de caz*, în funcție de situația și de nevoile persoanei, *identifică un program de reintegrare socială*

2. Publicat în Monitorul Oficial, Partea I, nr. 512 din 14.08.2013

potrivit, fie la nivelul serviciului de probațiune, fie în cadrul unei instituții din comunitate dintre cele înscrise în baza de date constituită la nivel național.

În același timp, conform art. 63 lit. b) din Legea nr. 252/2013, privind organizarea și funcționarea sistemului de probațiune, dacă instanța de judecată nu a stabilit, prin hotărârea judecătorească, instituția care efectuează controlul, tratamentul sau îngrijirea medicală, consilierul, în funcție de particularitățile cazului, *consilierul de probațiune manager de caz stabilește instituția* și comunică acesteia copia de pe hotărârea judecătorească și decizia sa.

Așadar, în faza executării hotărârilor penale, consilierul de probațiune reprezintă un actor principal care, în procesul de organizare și desfășurare a activității de supraveghere, *individualizează administrativ modalitatea concretă de executare a obligațiilor* la particularitățile persoanei supravegheate, în funcție de situația și nevoile persoanei și în funcție de utilitatea activităților pentru comunitate, completând și dând eficiență individualizării realizate de instanță, în scopul creșterii șanselor de îndreptare a persoanei supravegheate.

Ca atare, putem afirma că, în exercitarea atribuțiilor sale, consilierul de probațiune realizează o *veritabilă individualizare administrativă*[3] a executării sancțiunilor neprivative de libertate, astfel încât acesta, în calitatea sa de decident, are o *poziție privilegiată* pentru a putea aprecia asupra modului de executare a măsurilor de supraveghere sau a obligațiilor impuse persoanei supravegheate.

II. CONTROLUL RESPECTĂRII MĂSURILOR DE SUPRAVEGHERE ȘI OBLIGAȚIILOR IMPUSE DE INSTANȚĂ

În vederea asigurării echilibrului dintre protecția societății prin menținerea ordinii de drept, prevenirea săvârșirii de noi infracțiuni și menținerea în comunitate a persoanei care a comis una sau mai multe fapte prevăzute de legea penală, legiuitorul a reglementat variate modalități de individualizare a executării sancțiunilor penale.

Plecând de la premisa că eficiența unei sancțiuni penale se află în strânsă legătură cu adaptarea sa la particularitățile persoanei condamnate, imperativul executării sancțiunii în condițiile și limitele stabilite de către instanța de judecată reprezintă un element esențial pentru atingerea scopului sancțiunii penale.

În legătură cu executarea măsurilor de supraveghere și a obligațiilor dispuse de instanță potrivit Codului penal, consilierul de probațiune exercită un rol de supervizare, urmărind executarea efectivă a acestora, cu respectarea condițiilor și a termenelor prevăzute de lege.

Legea nr. 253/2013, privind executarea pedepselor, a măsurilor educative și a altor măsuri neprivative de libertate dispuse de organele judiciare în cursul procesului penal[4], reglementează condițiile și termenele în care trebuie executate obligația de a urma un curs de pregătire școlară ori de calificare profesională, obligația de prestare a unei munci neremunerate în folosul comunității, obligația de frecventare a unui program de reintegrare

3. A.D. Băncilă, Executarea măsurilor de probațiune, Editura Universul Juridic, București, 2020, pag. 102.
4. Publicată în Monitorul Oficial, Partea I, nr. 513 din 14.08.2013

socială și obligația de a se supune unor măsuri de control, tratament sau îngrijire medicală, în cazurile în care sunt asociate sancțiunilor neprivative de libertate.

În acest scop, dispozițiile legale statuează în mod expres asupra procedurii de executare a măsurilor de supraveghere și a obligațiilor dispuse de instanță potrivit Codului penal, cu evidențierea rolului central[5] exercitat de consilierul de probațiune.

Astfel, potrivit art. 67 din Legea nr. 252/2013, în situația în care, pe durata termenului de supraveghere, consilierul de probațiune manager de caz constată că persoana supravegheată nu respectă măsurile de supraveghere sau nu execută, în condițiile stabilite, obligațiile ce îi revin, verifică motivele care au determinat această nerespectare și, dacă apreciază că nerespectarea s-a făcut cu rea-credință, întocmește un raport de evaluare și sesizează instanța în vederea revocării sancțiunii. Pentru încălcări minore care nu aduc atingere scopului pentru care au fost dispuse măsurile de supraveghere sau obligațiilor persoanei supravegheate, consilierul de probațiune manager de caz, poate emite avertismente.

Totodată, potrivit art. 56 alin. (1) și art. 57 alin. (2) din Legea nr. 253/2013, privind executarea pedepselor, a măsurilor educative și a altor măsuri neprivative de libertate dispuse de organele judiciare în cursul procesului penal, în cazul în care constată nerespectarea unora dintre măsurile de supraveghere sau obligațiile stabilite de instanță pe durata termenului de supraveghere, *consilierul de probațiune* verifică *motivele care au determinat această nerespectare*, iar dacă *apreciază că nerespectarea s-a făcut cu rea-credință*, sesizează instanța, în vederea revocării amânării aplicării pedepsei sau, după caz, a suspendării executării pedepsei sub supraveghere.

În același sens, art. 62 alin. (1) din Legea nr. 253/2013, privind executarea pedepselor, a măsurilor educative și a altor măsuri neprivative de libertate dispuse de organele judiciare în cursul procesului penal, prevede că în cazul în care constată nerespectarea uneia sau a unora dintre măsurile de supraveghere sau obligațiile stabilite de instanță pe durata termenului de supraveghere, *consilierul de probațiune* verifică *motivele care au determinat această nerespectare* și întocmește un raport, iar dacă apreciază că nerespectarea s-a făcut cu *rea-credință*, sesizează instanța, în vederea revocării liberării condiționate.

Așadar, din economia acestor dispoziții legale rezultă că, anterior sesizării instanței, consilierul de probațiune realizează o evaluare proprie asupra motivelor care au stat la baza nerespectării măsurilor de supraveghere sau a obligațiilor stabilite de instanță pentru a decide dacă se impune sesizarea instanței de judecată.

În această logică, sesizarea instanței este condiționată de aprecierea consilierului de probațiune asupra caracterului imputabil al nerespectării măsurilor sau obligațiilor stabilite de instanță, examinarea reprezentând un demers prealabil momentului în care procedura dobândește un caracter jurisdicțional.

Pe de altă parte, prevederile art. 86 alin. (4) lit. b), art. 94 alin. (4) lit. b) și art. 102 alin. (4) lit. b) din Codul penal, statuează imperativ asupra faptului că, pe durata termenului de supraveghere, serviciul de probațiune are obligația să sesizeze instanța dacă persoana supravegheată nu respectă măsurile de supraveghere sau nu execută, în condițiile stabilite, obligațiile ce îi revin.

---

5. A.D. Băncilă, Drept executional penal. Curs universitar, Editura Universul Juridic, București, 2023, pag. 33.

Examinând comparativ aceste dispoziții legale, se evidențiază o aparentă necorelare în ceea ce privește întinderea puterii de apreciere recunoscute consilierului de probațiune în evaluarea caracterului imputabil al neexecutării măsurilor și obligațiilor care îi revin persoanei supravegheate.

III. LIMITELE PUTERII DE APRECIERE A CONSILIERULUI DE PROBAȚIUNE ÎN EXECUTAREA MĂSURILOR DE SUPRAVEGHERE SAU OBLIGAȚIILOR IMPUSE PERSOANEI SUPRAVEGHEATE

În timp ce prevederile legii privind executarea pedepselor, a măsurilor educative și a altor măsuri neprivative de libertate dispuse de organele judiciare în cursul procesului penal condiționează sesizarea instanței de o evaluare prealabilă a caracterului imputabil de către consilierul de probațiune, Codul penal reglementează, aparent, o obligație de sesizare a instanței, fără a statua asupra evaluării relei-credințe de către consilierul de probațiune.

În aceste condiții, se desprinde problematica determinării limitelor de apreciere a consilierului de probațiune în executarea sancțiunilor neprivative de libertate, respectiv dacă acesta are competența de a decide asupra oportunității sesizării instanței sau dacă această verificare are exclusiv rolul de a fundamenta sesizarea și de a furniza instanței elementele necesare pentru aprecierea existenței relei-credințe.

Din perspectivă constituțională, limitele puterii de apreciere a consilierului de probațiune trebuie analizate prin raportare la jurisprudența Curții Constituționale, care a statuat că legea fundamentală recunoaște numai judecătorului *jurisdictio* și *imperium*, adică puterea de a "spune" dreptul și de a impune executarea forțată a hotărârilor/a da hotărâri cu putere de executare silită (a se vedea Decizia nr. 96 din 24 septembrie 1996, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 251 din 17 octombrie 1996, Decizia nr. 339 din 18 iulie 1997, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 170 din 25 iulie 1997, sau Decizia nr. 189 din 10 octombrie 2000, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 92 din 22 februarie 2001).

Or, evaluarea caracterului culpabil al conduitei persoanei supravegheate în executarea măsurilor de supraveghere sau a obligațiilor stabilite de instanță constituie premisa aplicării unor consecințe juridice asupra modalității de executare a sancțiunii impuse printr-o hotărâre judecătorească definitivă.

În aceste coordonate, remarcăm faptul că, prin Regulamentul de aplicare a dispozițiilor Legii nr. 252/2013, privind organizarea și funcționarea sistemului de probațiune, aprobat prin Hotărârea de Guvern nr. 1079/2013[6], au fost instituite proceduri detaliate privind executarea măsurilor de supraveghere sau a obligațiilor stabilite de instanță.

Sub acest aspect, prin normele infralegale au fost detaliate atribuțiile consilierului de probațiune în cadrul procedurilor ce decurg din nerespectarea măsurilor de supraveghere sau a obligațiilor stabilite de instanță, fiind prevăzute două modalități de abordare, în funcție de natura și gravitatea abaterilor în conduita persoanei supravegheate.

Pe de o parte, a fost reglementat un mecanism de evaluare graduală a situației persoanei supravegheate,

6. Publicat în Monitorul Oficial nr. 5 din 7 ianuarie 2014

în situația unor încălcări minore în respectarea măsurilor de supraveghere sau a obligațiilor, care nu aduc atingere scopului pentru care acestea au fost dispuse, fiind instituită obligativitatea aplicării a două avertismente anterior sesizării instanței de executare.

În acest caz, consilierul de probațiune evaluează dovezile depuse de persoana supravegheată, iar sesizarea instanței de executare se realizează în urma persistenței comportamentului neconform al persoanei supravegheate, concretizată în nerespectarea în continuare a măsurilor de supraveghere sau a obligațiilor, în pofida avertismentelor anterior aplicate în considerarea aceleiași conduite incompatibile cu obiectivul reabilitării sociale prin menținerea persoanei supravegheate în interiorul comunității.

Pe de altă parte, pentru anumite încălcări expres prevăzute de Hotărârea de Guvern nr. 1079/2013, legiuitorul nu a mai recunoscut consilierului de probațiune o putere de apreciere cu privire la oportunitatea sesizării instanței de executare.

Astfel, în cazul în care se constată încălcarea de către persoana supravegheată a obligației de a nu folosi, deține sau purta orice categorii de arme, a obligației de a nu conduce anumite vehicule stabilite de instanță, respectiv a obligației de a nu părăsi teritoriul României fără acordul instanței, consilierul de probațiune manager de caz are obligația de a sesiza instanța de executare.

Remarcăm faptul că a fost instituit un mecanism de intervenție diferențiat, astfel încât conduita persoanei supravegheate să nu afecteze în mod ireversibil executarea măsurilor de supraveghere sau a obligațiilor stabilite de instanță.

În acest sens, se observă că, în situațiile care implică o conduită de „*a face*" din partea persoanei supravegheate, abaterile persoanei supravegheate pot conduce, de regulă, doar la o *temporizare* a executării măsurilor de supraveghere sau a obligațiilor. Nerespectarea acestora nu conduce în mod automat la sesizarea instanței de executare, întrucât consilierul de probațiune dispune de instrumentele necesare care pot determina persoana supravegheată să își corecteze în viitor comportamentul și să se conformeze atât măsurilor de supraveghere, cât și obligațiilor impuse de instanță. Altfel spus, în aceste situații, după intervenția consilierului de probațiune, procesul de supraveghere se poate finaliza prin considerarea executării sancțiunii în condițiile și limitele stabilite de către instanța de judecată.

În schimb, în cazul anumitor obligații care implică o conduită negativă de „a nu face", încălcarea acestora atrage, prin natura obligației, efecte care nu pot fi înlăturate printr-o conduită ulterioară, fiind în discuție fapte consumate care nu mai pot fi considerate executate în viitor. În aceste situații, este necesară o analiză asupra oportunității menținerii în comunitate a persoanei supravegheate, evaluare care, raportată la consecințele juridice ale nerespectării unor obligații negative, se poate desfășura doar într-un cadru jurisdicțional.

Așadar, deși dispozițiile Codului penal reglementează, aparent, obligația sesizării instanței în toate cazurile în care persoana supravegheată nu respectă măsurile de supraveghere sau nu execută, în condițiile stabilite, obligațiile ce îi revin, normele infralegale instituie un mecanism de intervenție diferențiat în funcție de natura abaterii și conduita neconformă a persoanei supravegheate.

Modalitatea în care regulamentul abordează problematica executării măsurilor de supraveghere sau a obligațiilor este, de principiu, corectă, întrucât nu se atribuie caracter jurisdicțional oricărei abateri a persoanei supravegheate, astfel încât se evită sesizarea

instanțelor de judecată cu aspecte care nu implică în mod necesar un control jurisdicțional. Consilierul de probațiune, în virtutea rolului central în procedura executării sancțiunilor neprivative de libertate, dispune de instrumentele necesare pentru corectarea comportamentului persoanei supravegheate.

De asemenea, este justificată sesizarea instanței de executare în cazurile în care sunt încălcate obligații negative ale căror efecte nu mai pot fi înlăturate pentru viitor. O prevedere infralegală contrară ar fi de natură să eludeze dispozițiile Codului penal și ar sustrage de la controlul jurisdicțional o eventuală conduită culpabilă a persoanei supravegheate, fără posibilitatea instanței de a evalua ex post analiza consilierului de probațiune.

Cu toate acestea, este criticabilă tehnica legislativă sub aspectul actului normativ prin care a fost realizată delimitarea puterii de apreciere a consilierului de probațiune. Regulamentul nu doar detaliază dispozițiile legale, ci chiar delimitează întinderea puterii de apreciere a consilierului de probațiune și condițiile de declanșare a procedurii jurisdicționale. În aceste condiții, apreciem că o astfel de delimitare ar fi trebuit consacrată printr-un act normativ cu putere de lege, iar nu prin norme infralegale. De altfel, critici similare în legătură cu întinderea normativă a regulamentului în discuție au fost aduse și de alți autori, care, deși au apreciat ca fiind utilă și corectă o anumită reglementare, au apreciat că aceasta trebuia edictată printr-un act cu valoare juridică superioară[7].

În concluzie, apreciem că, în considerarea rolului său central în faza executării hotărârilor penale, consilierul de probațiune dispune de o *putere de apreciere* în evaluarea modului de respectare a măsurilor de supraveghere și a obligațiilor impuse persoanei supravegheate, aceasta fiind însă *limitată* prin raportare la natura și gravitatea încălcării constatate. Limitele acestei puteri de apreciere sunt prevăzute de normele infralegale, care individualizează situațiile în care consilierul de probațiune dispune de mijloace de intervenție în legătură cu conduita neconformă a persoanei supravegheate de cele în care este obligat să sesizeze instanța de executare.

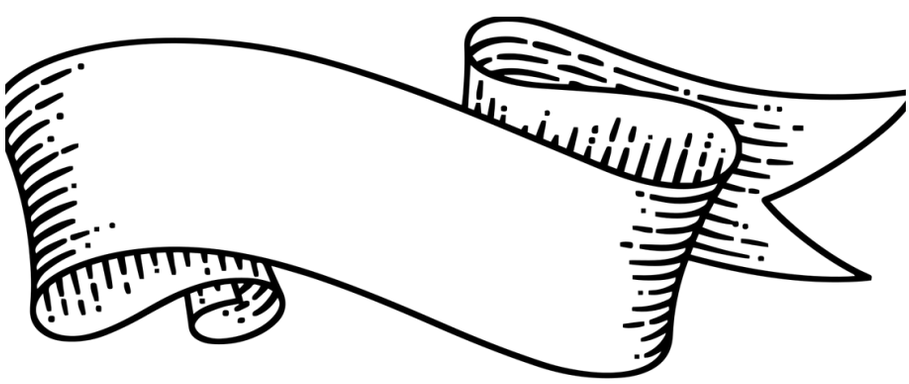
Cuvinte-cheie

pedepse și măsuri neprivative de libertate, executarea sancțiunilor penale, individualizarea administrativă a executării, puterea de apreciere, consilier de probațiune

Key words

non-custodial penalties and measures, execution of criminal sanctions, administrative individualization of execution, margins of appreciation, probation officer

7. A.D. Băncilă, Executarea măsurilor de probațiune, Editura Universul Juridic, București, 2020, pag. 89.

Inechități fiscale privind munca remunerată în penitenciare

Adriana Grigore[1]

Rezumat

Articolul analizează regimul juridic și fiscal aplicabil veniturilor realizate din munca prestată de persoanele private de libertate în România, evidențiind discrepanțele dintre contribuția economică a acestora și lipsa drepturilor corelate de securitate socială. Încadrarea artificială a acestor venituri în categoria „venituri din alte surse" blochează acumularea stagiului de cotizare în sistemul public de pensii, transformând perioada de detenție într-un vid contributiv. Studiul demonstrează ineficiența mecanismului actual de asigurare facultativă și propune o reformă structurală bazată pe reconfigurarea algoritmului de distribuire a veniturilor prin reținerea obligatorie a CAS la nivelul cotei de 40% ce îi revine deținutului. De asemenea, este argumentată oportunitatea modernizării depozitului obligatoriu de 10% prin transformarea lui într-un fond capitalizat de tip Pilon III cu scadență devansată la liberare, asigurând astfel o reintegrare economică reală și o diminuare pe termen lung a ratei de recidivă.

Abstract

The article analyzes the legal and fiscal regime applicable to the income generated from the work performed by incarcerated individuals in Romania, highlighting the discrepancies between their economic contribution and the lack of correlated social security rights. The artificial classification of this income under the category of 'revenue from other sources' blocks the accumulation of the contribution period within the public pension system, turning the detention period into a contributive void. The study demonstrates the inefficiency of the current voluntary insurance mechanism and proposes a structural reform based on reconfiguring the income distribution algorithm through the mandatory retention of the pension contribution (CAS) from the 40% quota allocated to the inmate. Furthermore, it argues for the opportunity to modernize the mandatory 10% deposit by converting it into a capitalized fund similar to Pillar III, featuring an early maturity clause upon release, thereby ensuring effective economic reintegration and a long-term reduction in recidivism rates.

---

1. Licențiată în economie și în drept, expertă în legislația muncii.

Analiza muncii remunerate prestate de persoanele private de libertate necesită o abordare integrată, ce reunește normele execuțional-penale, legislația muncii și normele fiscale.

Deși Legea nr. 254/2013 reglementează condițiile în care munca poate fi prestată și remunerată, implicațiile acesteia asupra drepturilor de securitate socială au rămas insuficient analizate, în special în ceea ce privește recunoașterea stagiului de cotizare și protecția economică a persoanelor private de libertate, cât și efectele acestora după liberare.

Chiar dacă activitatea desfășurată în detenție contribuie la realizarea unor bunuri și servicii cu valoare economică, aceasta nu produce, în mod necesar, efecte corespunzătoare asupra stagiului de cotizare în sistemul public de pensii. În consecință, se creează o ruptură între contribuția economică a persoanei condamnate și drepturile sociale care derivă, în mod obișnuit, din prestarea unei activități lucrative.

Dacă în mod tradițional privarea de libertate era privită strict ca o măsură de pedepsire și excludere a condamnatului, doctrina execuțional-penală contemporană pune accentul pe reintegrarea socială, asumarea responsabilității și combaterea fenomenului recidivei. În acest context, munca prestată de persoanele private de libertate dobândește o semnificație care depășește dimensiunea sa economică imediată, constituind un mecanism important de formare profesională, dezvoltare a disciplinei muncii și pregătire pentru reinserția în comunitate.

Lipsa unui mecanism general de constituire a stagiului de cotizare și de acumulare a drepturilor de pensie generează o discontinuitate în parcursul contributiv al persoanei condamnate, amplificând riscul vulnerabilității economice după liberare și diminuând eficiența procesului de reintegrare socială.

Pornind de la aceste premise, necesitatea reformării regimului juridic al muncii prestate în detenție prin instituirea unor mecanisme care să asigure recunoașterea stagiului de cotizare în sistemul public de pensii și valorificarea unei părți din veniturile obținute prin instrumente de economisire pe termen lung reprezintă un pas spre eliminarea inechităților actuale și alinierea legislației execuțional-penale la principiile echității fiscale.

Cadrul normativ privind gestionarea veniturilor prevăzut de Legea nr. 254/2013 simulează o formă de sprijin financiar pentru persoanele private de libertate. În realitate însă, mecanismul de distribuție a veniturilor oferă doar un avantaj fiscal pe termen scurt, transformând lipsa obligativității contribuțiilor la asigurările sociale într-o povară financiară ulterioară, materializându-se printr-un istoric lipsit de efecte contributive.

Această realitate vulnerabilizează viitorul fost condamnat, riscând să îl plaseze în categoria cazurilor sociale dependente de ajutoarele de stat la vârsta pensionării și stimulând indirect recidiva din cauza lipsei de securitate financiară.

În plan doctrinar și legislativ, se conturează imperativul unei reconfigurări structurale a regimului fiscal aplicabil veniturilor realizate de persoanele private de libertate.

Articolul 86 alin. (1) din Legea nr. 254/2013 stipulează: „Veniturile realizate de persoanele condamnate pentru munca prestată nu constituie venituri salariale și se impozitează potrivit prevederilor legale care reglementează impunerea veniturilor realizate de persoanele fizice.” Încercând să identificăm definirea acestor venituri în Legea nr. 227/2015 – Codul fiscal, constatăm că prevederile sunt aproape inexistente și singura încadrare poate fi făcută în baza articolului 114 „Venituri din alte surse”.

Pe scurt, tratamentul fiscal al veniturilor din alte surse ale persoanelor fizice se rezumă la un impozit de 10% preponderent cu reținere la sursă și la plata contribuției la asigurările de sănătate dacă valoarea acestora cumulată cu celelalte venituri de natură extrasalarială (dobânzi, dividende chirii, etc.) depășește plafoanele următoare:

- între 6 și 12 salarii minime: CASS se calculează la o bază de calcul egală cu 6 salarii minime.
- între 12 și 24 salarii minime: CASS se calculează la o bază de calcul egală cu 12 salarii minime.
- peste 24 salarii minime: CASS se calculează la o bază maximă de calcul egală cu 24 salarii minime.

Articolul 154 alin. (1) lit. m) din Codul fiscal prevede că persoanele care execută o pedeapsă privativă de libertate sunt scutite de la plata contribuției de asigurări sociale de sănătate.

După analiza întregului articol 154 constatăm că prevederile acestuia nu definesc întocmai ceea ce titlul sugerează „Categorii de persoane fizice exceptate de la plata contribuției de asigurări sociale de sănătate" și ne specifică o serie de categorii vulnerabile care beneficiază de asigurarea de sănătate fără să o plătească.

Potrivit articolelor 86 alin. (2) și 87 alin. (1) lit. a) din Legea nr. 254/2013, veniturile realizate de persoanele private de libertate nu pot fi mai mici decât salariul de bază minim brut pe țară garantat în plată, iar în urma repartizării acestora, deținutului îi revin 40%.

Salariul minim pe economie = 4325 lei => 40% cota revenită deținutului = 1730 – impozit reținut la sursă 10% = 173 => venit net = 1557.

Aritmetica ne arată că atingerea plafonului de 6 salarii este imposibilă la nivelul salariului minim (4325 * 6 = 25950 lei > 1557 * 12 = 18684 lei), dar se poate atinge începând cu un venit de la 6007 lei pe lună, la nivelul unui an fiscal, ceea ce reprezintă un salariu net de 3527 în piața liberă.

Luând în considerare natura muncii prestate de către persoanele private de libertate, preponderent lucrătorii *blue-collar* și necesitatea prestării muncii un an întreg, putem concluziona că veniturile persoanelor private de libertate din prestarea muncii au o probabilitate extrem de redusă de a atinge plafoanele anuale de 6, 12 sau 24 de salarii minime brute, incidența obligativității plății CASS fiind, prin urmare, marginală.

Încadrarea artificială a muncii din penitenciare în categoria veniturilor din alte surse blochează acumularea stagiului de cotizare în sistemul public de pensii, transformând anii de muncă efectivă într-un vid contributiv total. Deși deținutul prestează o activitate similară celei din piața liberă, el este privat de dreptul de a-și construi vechimea în muncă necesară accesării unei pensii la limită de vârstă. Această excludere structurală anulează funcția reparatorie a muncii, condamnând persoana eliberată la excluziune economică perpetuă post-eliberare și forțându-l să recupereze la bătrânețe un deficit de asigurare imposibil de acoperit pe o piață legală a muncii deja restrictivă.

Conform art. 87 alin. (2) din Legea nr. 254/2013, ANP are obligația de a aduce la cunoștința persoanei condamnate posibilitatea încheierii unui contract de asigurare privind contribuția la bugetul asigurărilor sociale de stat pentru veniturile realizate din munca prestată, pe perioada executării pedepsei privative de libertate.

În cazul puțin probabil în care deținutul alege să încheie un contract cu CNPP, acesta are obligația să cotizeze lunar cu 25% din salariul minim dat în plată, ceea ce înseamnă 1081 lei. Interesant de observat că o persoană liberă ce câștigă salariul minim pe economie

plătește contribuția la pensie în valoare de 1031 lei pentru că beneficiază de o deducere fiscală de 200 de lei.

Așadar, din cei 1730 lei reveniți deținutului, 173 reprezintă impozit, presupunem 1081 lei CAS, 156 lei depozitul obligatoriu de 10% din venitul net, acesta rămâne cu 320 lei pe lună.

Această sumă nu pare să reprezinte o motivație suplimentară pentru a presta muncă remunerată pe lângă celelalte beneficii obținute în cadrul penitenciarului. Statistica susține această afirmație; potrivit raportului de activitate ANP – organizarea muncii, în 2024 din 24.343 de persoane private de libertate, au fost repartizate la muncă 6.319 persoane ~ 26%, din care 1.984 de persoane au participat la activități remunerate ~ 8,15% din totalul deținuților.

O reformă a legislației execuțional-penale și a celei fiscale devine, așadar, un imperativ nu doar de ordin etic, ci și de eficiență economică pentru stat.

Corectarea acestei asimetrii legislative transcende simpla omisiune sau lipsa de corelare cu Codul fiscal, reprezentând o problemă de echitate juridică și de tratament nediscriminatoriu al muncii.

Din această perspectivă, reforma trebuie privită ca o remediere a unei anomalii prin care statul validează obligațiile fiscale ale muncii – impozitarea – , dar îi estompează drepturile corelate – contributivitatea pentru pensie.

Această reconfigurare legislativă poate fi implementată eficient prin restructurarea algoritmului de distribuire a veniturilor generate de muncă.

Propunerea are la bază introducerea plății obligatorii a contribuției la pensie și aplicarea algoritmului specific calculului salarial. Respectând prevederile din art. 86 alin. (2) și 87 alin. (1) lit. a) din Legea nr. 254/2013 putem calcula mai departe: la nivelul unui salariu minim, deținutului îi revin 1730 lei brut, la care vom aplica cota de 25% CAS (433 lei), rezultând un venit impozabil de 1297 lei, 10% impozit – 130 lei, generând un venit net de 1167 lei, din care 10% – 117 lei reprezentând depozitul obligatoriu. Deținutul, după mai mult de o lună de muncă la nivelul salariului minim, va avea de cheltuit 1050 lei. Ceea ce considerăm că este peste suma rămasă unei persoane din libertate care lucrează pe salariul minim net de 2.699 lei și care își asigură din acești bani cele necesare subzistenței.

	Situația actuală	Propunere de reformă	Salariat în mediul liber
Valoare facturată / Salariu încadrare	4.325 lei	4.325 lei	4.325 lei
Cota de 60% a penitenciarului	2.595 lei	2.595 lei	—

Cota de 40% a deținutului (baza brută)	1.730 lei	1.730 lei	—
Deducere fiscală / personală	—	—	200 lei / 865 lei
Bază contribuții sociale	—	1.730 lei	4.125 lei
CAS (Pensie 25%)	—	433 lei	1.031 lei
CASS (Sănătate 10%)	—	—	413 lei
Venit impozabil	1.730 lei	1.297 lei	1.816 lei
Impozit pe venit (10%)	173 lei	130 lei	182 lei
VENIT NET	1.557 lei	1.167 lei	2.881 lei
Depozit obligatoriu (10%)	156 lei	117 lei	—
VENIT / SALARIU DISPONIBIL	1.401 lei	1.050 lei	2.699 lei

Regimul juridic aplicabil contractelor individuale de muncă cu timp parțial demonstrează că mecanismul contribuțiilor de asigurări sociale nu reprezintă o constantă rigidă, ci un instrument asupra căruia legiuitorul a intervenit în repetate rânduri pentru a răspunde unor obiective de politică socială și fiscală. Oscilațiile legislative privind baza de calcul a contribuției de asigurări sociale, inclusiv soluțiile adoptate prin Ordonanța Guvernului nr. 16/2022, confirmă faptul că nivelul contribuției și modalitatea de constituire a stagiului de cotizare sunt expresia unei opțiuni legislative, iar nu o consecință inevitabilă a cuantumului veniturilor realizate.

Pornind de la aceeași logică, instituirea obligației de plată a contribuției de asigurări sociale pentru veniturile obținute din munca remunerată prestată în penitenciar nu presupune asimilarea acestora unui salariu minim brut și nici impunerea unei contribuții calculate la un venit fictiv. Propunerea legislativă are în vedere calcularea contribuției exclusiv asupra venitului brut care revine persoanei private de libertate, respectiv asupra cotei de 40% din contravaloarea muncii prestate, cu recunoașterea corespunzătoare a stagiului de cotizare.

O asemenea soluție este compatibilă cu principiul contributivității, întrucât drepturile de pensie ar fi dobândite în temeiul unei contribuții efectiv plătite, chiar dacă baza de calcul este inferioară salariului minim brut.

Mai mult, reforma trebuie să vizeze și activitățile cu caracter gospodăresc neremunerate, care asigură funcționarea logistică zilnică a unităților de detenție. Pentru această categorie de muncă, unde nu există un flux financiar din mediul privat, soluția echitabilă constă în recunoașterea acestor perioade ca „stagii asimilate” în sistemul public de pensii, mecanism juridic aplicat deja altor categorii sociale vulnerabile sau aflate în incapacitate temporară de a contribui direct.

Un alt aspect relevant îl reprezintă sustenabilitatea pe termen lung a sistemului public de pensii și orientarea progresivă a politicilor de securitate socială către consolidarea mecanismelor de economisire individuală. Evoluția legislației în materia pensiilor evidențiază o diminuare a dependenței exclusive de sistemul public și o accentuare a rolului componentelor contributive cu acumulare individuală, menite să asigure diversificarea surselor de venit la vârsta pensionării.

În prezent, din contribuția de asigurări sociale datorată în cotă de 25%, o parte din contribuție este direcționată către sistemul pensiilor administrate privat (Pilonul II), procentul aferent anului 2026 fiind de 4,75 puncte procentuale.

Din această perspectivă, includerea persoanelor private de libertate care desfășoară activități remunerate în mecanismul contribuțiilor de asigurări sociale ar produce efecte ce depășesc simpla recunoaștere a stagiului de cotizare. O parte din contribuția achitată ar alimenta contul individual de pensie administrată privat, constituind economii individuale care aparțin participantului și sunt valorificate în beneficiul acestuia la momentul pensionării.

Cota de 10% reținută obligatoriu din veniturile realizate de deținuți este imobilizată într-un cont de depozit nominal deschis la Trezoreria Statului, rămânând indisponibilă pe întreaga durată a executării pedepsei. Acest mecanism de economisire forțată garantează constituirea unui capital financiar propriu, eliberat integral în momentul punerii în libertate, cu scopul de a asigura resursele minime de subzistență necesare post-detenție.

Pentru a combate erodarea severă a capitalului sub efectul inflației, se impune o modificare a modului în care este gestionat depozitul de 10% reținut din veniturile deținuților.

Se propune înlocuirea actualului sistem de stocare pasivă la Trezorerie cu un mecanism de acumulare prin capitalizare, conceput pe modelul fondurilor de pensii facultative (Pilonul III), dar adaptat specificului execuțional-penal. În baza unui protocol-cadru, aceste sume ar urma să fie direcționate către fonduri de investiții private, autorizate de ASF, care să asigure plasarea capitalului în instrumente financiare generatoare de randament.

În timp ce pensiile facultative standard sunt accesibile doar la împlinirea vârstei de pensionare, acest instrument financiar va opera cu o clauză specială de scadență devansată, corelată strict cu momentul punerii în libertate a condamnatului. Prin acest mecanism de capitalizare activă, deținutul nu va mai primi o sumă depreciată monetar, ci un capital consolidat, capabil să finanțeze mai bine primele luni de reintegrare socială.

Prin transferarea acestei responsabilități de la un model utopic bazat pe asigurarea facultativă — imposibil de susținut material de către persoanele private de libertate — către o obligație instituțională, munca în penitenciare și-ar recăpăta adevărata funcție corecțională. Recunoașterea vechimii în muncă și corectarea acestui deficit de cotizare ar împiedica transformarea detenției într-un mecanism de marginalizare economică, devenind un sprijin pentru reintegrare.

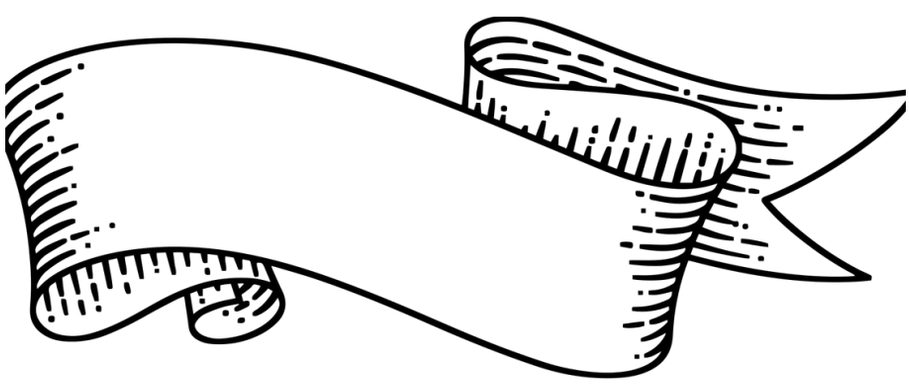
Din perspectivă macroeconomică, costurile pe termen scurt implicate de virarea acestor contribuții ar fi pe deplin amortizate pe termen lung prin reducerea cheltuielilor cu asistența socială a bătrânilor fără pensie și, mai ales, prin scăderea ratei de recidivă generată de reintegrarea economică reală a foștilor condamnați.

Cuvinte-cheie

munca persoanelor private de libertate; stagiu de cotizare; contribuții de asigurări sociale; sistemul public de pensii; echitate fiscală; reintegrare socială; venituri din alte surse; reformă legislativă

Key words

prison labour; contribution period; social insurance contributions; public pension system; fiscal equity; social reintegration; income from other sources; legislative reform.

Judecătorul de supraveghere a privării de libertate – magistratul natural al liberării condiționate

Alina-Elena Dănciulescu[1]

Rezumat

Modelul român actual atribuie judecătoriei locului de deținere soluția în primă instanță asupra liberării condiționate, deși judecătorul de supraveghere a privării de libertate este magistratul integrat instituțional în executarea pedepsei și prezidează comisia pentru liberare condiționată. Studiul susține că judecătorului de supraveghere trebuie să îi fie atribuită competența de a decide asupra fondului cererii. Argumentul central este unul temporal și epistemic: îndreptarea este un proces, nu o fotografie de moment. Judecătorul de supraveghere este cel mai bine plasat pentru a urmări sau reconstrui traseul persoanei condamnate de la încarcerare până la momentul cererii, pentru a interpreta sancțiunile, recompensele, munca și participarea la programe în contextul lor real și pentru a distinge progresul autentic de conformismul strategic. Obiecțiile privind imparțialitatea, proximitatea față de mediul penitenciar și garanțiile procesuale nu infirmă soluția, ci stabilesc condițiile reformei. Modelul de lege ferenda propus exclude judecătorul decident din comisia tehnică, îi atribuie judecata în primă instanță într-o procedură contradictorie și păstrează controlul efectiv al tribunalului.

Abstract

Romanian law currently entrusts the first-instance decision on conditional release to the district court of the place of detention, although the judge supervising deprivation of liberty is the magistrate institutionally embedded in sentence enforcement and chairs the conditional release commission. This article argues that the judge supervising deprivation of liberty should be entrusted with the decision on the merits of conditional release. The central reason is temporal and epistemic: rehabilitation is a process, not a snapshot. The supervising judge is best positioned to follow or reconstruct the prisoner's trajectory from admission through the successive stages of detention, to place disciplinary records, rewards, work and educational activities in their actual context, and to distinguish genuine progress from strategic compliance. Objections concerning impartiality, local institutional proximity and procedural safeguards do not defeat the proposal; they define the safeguards that the reform must contain. The proposed de lege ferenda model removes the deciding judge from the technical commission, grants that judge first-instance jurisdiction in an adversarial procedure, and preserves effective review by the tribunal.

---

1. Consilier juridic, studentă doctorandă a Școlii Doctorale din cadrul Facultății de Drept a Universității „Nicolae Titulescu” din București.

1. Teza studiului: decizia trebuie să aparțină magistratului care cunoaște executarea

Liberarea condiționată obligă sistemul judiciar să stabilească dacă detenția mai este necesară înainte de împlinirea integrală a pedepsei. Răspunsul nu rezultă din simplul calcul al fracției executate. El presupune evaluarea unei evoluții: felul în care persoana condamnată a intrat în mediul penitenciar, cum a reacționat la constrângeri, ce schimbări a parcurs, cât de stabile sunt acestea și dacă pot susține revenirea controlată în comunitate. O asemenea decizie cere cunoașterea traseului execuțional, nu numai examinarea situației existente în ziua judecății.

În dreptul pozitiv, răspunsul aparține judecătoriei în a cărei circumscripție se află locul de deținere. Art. 587 alin. (1) C. proc. pen. nu atribuie competența „instanței de executare" în sensul tehnic al instanței care a pus în executare hotărârea de condamnare, ci unei instanțe determinate prin criteriul teritorial al locului de deținere. Precizarea nu este terminologică în sens minor. Ea arată că sistemul actual recunoaște deja relevanța proximității față de penitenciar, dar o valorifică numai la nivelul competenței teritoriale a judecătoriei, nu prin atribuirea cauzei magistratului specializat în supravegherea privării de libertate[2].

În același penitenciar funcționează însă judecătorul de supraveghere a privării de libertate. Acesta controlează legalitatea executării, soluționează plângeri privind drepturile, regimul de executare și sancțiunile disciplinare, poate efectua verificări la fața locului, are acces la dosarul individual și prezidează comisia pentru liberare condiționată. Rezultă o disociere instituțională greu de ignorat: magistratul integrat în arhitectura execuțională participă la formarea propunerii, dar nu pronunță soluția; judecătoria pronunță soluția, dar cunoaște executarea în principal prin documentele transmise și prin audierea efectuată în cauză[3].

Teza studiului este clară: soluția asupra fondului liberării condiționate trebuie pronunțată de judecătorul de supraveghere a privării de libertate, iar tribunalul trebuie să păstreze controlul în contestație. Nu este propusă înlocuirea probelor cu intuiția magistratului și nici transformarea proximității fizice într-o prezumție de cunoaștere. Propunerea se întemeiază pe faptul că legea cere o apreciere individualizată asupra îndreptării, iar judecătorul de supraveghere dispune de cea mai bună poziție instituțională pentru a forma această convingere: specializare execuțională, acces la întregul dosar, posibilitatea verificărilor directe și continuitate informațională. Contraargumentele sunt analizate pentru a construi garanțiile reformei, nu pentru a relativiza necesitatea ei.

Îndreptarea nu este un fapt punctual, ci o evoluție. Instanța trebuie să evite atât automatismul, cât și arbitrariul, iar această exigență nu poate fi îndeplinită fără cunoașterea traseului execuțional și a semnificației concrete a conduitei persoanei condamnate[4].

---

2. Art. 587 alin. (1) și (3) C. proc. pen.: liberarea condiționată se dispune de judecătoria în a cărei circumscripție se află locul de deținere, iar hotărârea poate fi atacată cu contestație la tribunal, în termen de 3 zile de la comunicare; contestația procurorului este suspensivă de executare.

3. Art. 9 alin. (1), alin. (2) lit. a)-c) și e), alin. (4), precum și art. 97 alin. (2) din Legea nr. 254/2013 privind executarea pedepselor și a măsurilor privative de libertate dispuse de organele judiciare în cursul procesului penal, publicată în M. Of. nr. 514 din 14 august 2013, cu modificările și completările ulterioare.

4. A.-E. Ion (Dănciulescu), Liberarea condiționată în dreptul execuțional român. Limitele aprecierii judiciare și finalitatea reintegrării sociale, lucrare de disertație, Facultatea de Drept, Universitatea „Nicolae Titulescu" din București, 2026, pp. 6-8 și 17-18.

2. Natura juridică a liberării condiționate și exigența unei evaluări individualizate

Curtea Constituțională califică liberarea condiționată drept o formă de individualizare post iudicium a executării pedepsei. Ea nu constituie un drept al condamnatului de a fi pus în libertate la împlinirea fracției, ci o vocație legală condiționată de constatarea unor progrese evidente în vederea reintegrării sociale și de convingerea organului judiciar că nu mai este necesară continuarea executării în detenție[5].

Această natură juridică explică de ce verificarea condițiilor obiective nu poate epuiza analiza. Fracția executată, regimul de executare, obligațiile civile și celelalte elemente prevăzute de art. 99 și art. 100 C. pen. deschid posibilitatea examinării, dar nu furnizează singure răspunsul. Criteriul decisiv — îndreptarea și posibilitatea reintegrării — este evaluativ. El obligă magistratul să lege informații de natură diferită: disciplina în detenție, munca, participarea la programe, asumarea faptei, relațiile sociale, antecedentele, planul concret de reinserție și riscurile care pot apărea după liberare.

În doctrină s-a subliniat, pe bună dreptate, că fracția minimă este o condiție preliminară, iar nu un mecanism de reducere automată a detenției. Tocmai aici apare riscul dublu al procedurii: pe de o parte, transformarea dosarului într-o sumă de indicatori pozitivi și negativi; pe de altă parte, înlocuirea criteriilor legale cu impresii generale asupra persoanei. O procedură adecvată trebuie să producă o decizie controlabilă rațional: fiecare element relevant trebuie identificat, pus în context și raportat explicit la probabilitatea unei reintegrări conforme cu legea[6].

Conduita penitenciară este relevantă, dar nu este transparentă prin ea însăși. Lipsa sancțiunilor poate exprima interiorizarea regulilor, dar poate reflecta și adaptarea strategică la mediul carceral. O recompensă poate indica un progres real, dar valoarea sa depinde de criteriile și practica concretă a locului de deținere. Neparticiparea la un program poate sugera dezinteres, dar poate fi explicată de accesul limitat, incompatibilitatea programului cu nevoile persoanei ori transferurile succesive. De aceea, documentul nu trebuie citit în afara instituției care l-a produs.

3. Arhitectura actuală: magistratul care cunoaște executarea nu pronunță soluția

3.1. Competența judecătoriei locului de deținere

Potrivit art. 587 C. proc. pen., judecătoria locului de deținere soluționează cererea ori propunerea de liberare condiționată. Dacă respinge solicitarea, fixează termenul după care aceasta poate fi reînnoită, iar hotărârea poate fi atacată cu contestație la tribunal. Participarea procurorului și audierea condamnatului se înscriu în garanțiile generale ale procedurilor privind executarea hotărârilor penale.

Alegerea locului de deținere ca reper de competență răspunde unei logici practice: dosarul execuțional și persoana condamnată se află în proximitatea instanței.

---

5. Curtea Constituțională, Decizia nr. 356 din 30 mai 2018, publicată în M. Of. nr. 528 din 27 iunie 2018, în special par. 101-104; a se vedea și Decizia nr. 559 din 19 septembrie 2017, publicată în M. Of. nr. 892 din 14 noiembrie 2017, par. 26.
6. M. Bălășescu, Liberarea condiționată în reglementarea noului Cod penal și a Legii nr. 254/2013, Ed. Hamangiu, București, 2015, pp. 159-161.

Totuși, proximitatea geografică nu echivalează cu specializarea funcțională. Completul de judecată primește o fotografie juridică și administrativă a executării; el nu este, prin definiție, integrat în circuitul continuu al controlului execuțional.

Complexitatea regulilor de competență a generat inclusiv practică neunitară privind tribunalul competent să soluționeze contestația atunci când persoana condamnată este transferată. Înalta Curte a intervenit prin Decizia nr. 17/2024, stabilind că instanța de control este tribunalul ierarhic superior judecătoriei competente la data formulării cererii sau propunerii. Această jurisprudență privește competența teritorială, dar confirmă că procedura actuală este construită în jurul locului de deținere și că orice reformă trebuie redactată sistematic, cu reguli clare pentru prima instanță și pentru calea de atac[7].

3.2. Poziția judecătorului de supraveghere a privării de libertate

Legea nr. 254/2013 conferă judecătorului de supraveghere o poziție distinctă. El nu este un funcționar al administrației penitenciare, ci un magistrat desemnat de președintele curții de apel, independent de administrația locului de deținere. Pe durata exercitării atribuțiilor de supraveghere, nu poate desfășura alte activități la instanța de la care provine. Competențele sale sunt administrative și administrativ-jurisdicționale, iar actele prin care soluționează plângerile sunt supuse controlului judecătoresc în condițiile legii.

Judecătorul de supraveghere este singurul magistrat pe care legea îl așază în interiorul executării. El nu se limitează la dosarul pregătit pentru termenul de liberare: poate audia persoana condamnată și personalul, poate solicita înscrisuri, poate verifica la fața locului și poate consulta dosarul individual, evidențele și înregistrările relevante. De la încarcerare și pe parcursul etapelor succesive ale detenției, instituția judecătorului de supraveghere poate surprinde incidentele, schimbările de regim, conflictele, recompensele, eforturile de muncă și participarea la programe. Chiar dacă judecătorul titular se poate schimba, continuitatea informațională și instituțională rămâne[8].

Acest avantaj permite evaluarea conduitei ca evoluție, nu ca inventar. Judecătorul poate compara etapa inițială a detenției cu momentul cererii, poate observa dacă sancțiunile au fost urmate de asumare și schimbare, dacă recompensele exprimă un progres constant și dacă participarea la activități a avut conținut real. Judecătoria primește, în principal, fotografia finală a executării; judecătorul de supraveghere poate vedea sau reconstrui filmul acesteia. Diferența este decisivă atunci când legea cere convingerea că persoana s-a îndreptat.

3.3. Comisia pentru liberare condiționată: locul în care apare problema imparțialității

Comisia prevăzută de art. 97 din Legea nr. 254/2013 este alcătuită din judecătorul de supraveghere, care o prezidează, directorul penitenciarului, directorii adjuncți

---

7. Înalta Curte de Casație și Justiție, Completul competent să judece recursul în interesul legii, Decizia nr. 17 din 7 octombrie 2024, publicată în M. Of. nr. 1197 din 29 noiembrie 2024.
8. Art. 9 alin. (4) din Legea nr. 254/2013; art. 5 din Regulamentul de organizare a activității judecătorului de supraveghere a privării de libertate, aprobat prin Hotărârea Plenului CSM nr. 89/2014, publicată în M. Of. nr. 77 din 31 ianuarie 2014, cu modificările ulterioare.

pentru siguranța deținerii și pentru educație și asistență psihosocială, precum și un consilier de probațiune. Ea formulează o propunere motivată, consemnează pozițiile membrilor și înaintează procesul-verbal judecătoriei competente[9].

Participarea judecătorului de supraveghere este justificată în modelul actual tocmai pentru că decizia finală aparține altui organ. Dacă aceeași persoană ar prezida comisia, ar vota ori și-ar exprima poziția asupra oportunității liberării și, ulterior, ar soluționa cererea, reforma ar crea o vulnerabilitate evidentă: judecătorul ar fi chemat să verifice, în esență, concluzia la formarea căreia a participat. Chiar în absența unei prejudecăți subiective, aparența de imparțialitate ar fi afectată.

Problema imparțialității nu infirmă transferul competenței; ea indică modul în care acesta trebuie realizat. Judecătorul care decide nu poate rămâne membru al comisiei care formulează propunerea. Soluția coerentă este reorganizarea comisiei ca structură tehnică și atribuirea funcției jurisdicționale magistratului specializat. Nu trebuie abandonat decidentul cel mai bine plasat pentru că arhitectura actuală îi cumulează impropriu două roluri; trebuie corectată arhitectura.

4. De ce judecătorul de supraveghere trebuie să decidă

4.1. Continuitatea observației: îndreptarea se dovedește în timp

Instanța competentă în sistemul actual examinează persoana condamnată la momentul cererii. Chiar și atunci când audierea este efectivă, contactul judiciar rămâne punctual și se sprijină pe un dosar alcătuit, în cea mai mare parte, de alte structuri. Judecătorul poate verifica documentele și poate asculta explicațiile, dar nu dispune, prin natura funcției sale, de memoria instituțională a executării.

Judecătorul de supraveghere se află într-o poziție diferită. El poate urmări ori reconstrui succesiunea etapelor: conduita de la începutul detenției, reacția la primul regim de executare, momentele conflictuale, eventualele sancțiuni, schimbarea atitudinii, progresul către regimuri mai puțin restrictive, munca, programele și pregătirea pentru revenirea în comunitate. Astfel, el poate aprecia nu numai rezultatul consemnat în acte, ci drumul prin care acel rezultat a fost atins.

Acesta este argumentul determinant al propunerii. Art. 100 alin. (1) lit. d) C. pen. cere formarea convingerii că persoana condamnată s-a îndreptat și se poate reintegra. O asemenea convingere trebuie întemeiată pe o cunoaștere longitudinală, capabilă să distingă schimbarea stabilă de conduita adoptată în apropierea termenului de liberare. Magistratul care dispune de cele mai bune condiții pentru această evaluare este judecătorul de supraveghere a privării de libertate.

4.2. Argumentul specializării execuționale

Liberarea condiționată este o problemă de executare a pedepsei, nu o reluare a judecății asupra vinovăției ori gravității abstracte a infracțiunii. Natura faptei și antecedentele rămân relevante, dar nu pot absorbi analiza conduitei din timpul executării. Un magistrat specializat este mai bine plasat să distingă între gravitatea deja valorificată la individualizarea pedepsei și elementele noi, produse în faza execuțională.

---

9. Art. 97 alin. (2)-(5) din Legea nr. 254/2013. Comisia este prezidată de judecătorul de supraveghere, iar procesul-verbal cu propunerea motivată și poziția membrilor este înaintat judecătoriei competente.

Specializarea nu înseamnă indulgență. Dimpotrivă, ea poate conduce atât la admiterea, cât și la respingerea mai bine fundamentată a cererii. Un magistrat familiarizat cu mecanismele penitenciare poate identifica mai ușor atât progresul autentic, cât și conformismul instrumental. Esențial este ca decizia să explice de ce un anumit traseu execuțional indică sau nu indică o schimbare suficient de stabilă pentru revenirea în comunitate.

Actualitatea acestei direcții este confirmată și instituțional. Prin Hotărârea nr. 950/2026, Secția pentru judecători a Consiliului Superior al Magistraturii a introdus obligația organizării anuale a cel puțin unui seminar centralizat pentru judecători de supraveghere, destinat problemelor de drept care au generat practică neunitară. Măsura nu transferă competențe, dar recunoaște expres necesitatea formării continue și a uniformizării într-un domeniu execuțional specializat[10].

4.3. Argumentul accesului la informație și al verificabilității

Dosarul execuțional rămâne indispensabil oricărui model. Problema nu este existența documentelor, ci capacitatea organului decident de a verifica semnificația lor și de a completa eventualele lacune. Judecătorul de supraveghere dispune deja de instrumentele legale pentru a solicita înscrisuri, a audia personalul sau alte persoane și a efectua verificări. Această competență reduce dependența exclusivă de caracterizări standardizate și poate transforma procedura într-o analiză probatorie efectivă.

Un exemplu este diferența dintre „neparticiparea la activități” și „refuzul activităților”. Prima formulare poate reflecta lipsa locurilor disponibile, starea de sănătate, transferuri sau criterii administrative; a doua presupune o opțiune imputabilă persoanei. Fără informația contextuală, cele două situații riscă să producă aceeași concluzie. Accesul la sursa informației nu garantează soluția corectă, dar face posibilă o motivare mai riguroasă.

4.4. Argumentul coerenței jurisdicției execuționale

Judecătorul de supraveghere soluționează deja litigii care influențează direct dosarul de liberare: regimul de executare, sancțiunile disciplinare, exercitarea drepturilor. Menținerea deciziei finale la o altă instanță fragmentează jurisdicția execuțională. Un model unificat ar concentra, în jurul magistratului specializat, controlul legalității și individualizarea progresivă a executării, fără a elimina controlul tribunalului.

Coerența nu trebuie confundată cu concentrarea necontrolată a puterii. Tocmai pentru că decizia privește libertatea, controlul judiciar trebuie să rămână exterior și efectiv. Modelul optim nu este unul administrativ, în care penitenciarul decide, și nici unul monocratic fără cale de atac, ci o jurisdicție specializată în primă instanță, supusă controlului unui tribunal.

4.5. Argumentul celerității

În materia libertății, timpul procedural are o valoare proprie. După îndeplinirea condițiilor, o întârziere nejustificată poate prelungi detenția unei persoane care ar putea fi liberată, iar o procedură insuficient pregătită poate conduce la amânări repetate sau la

10. Hotărârea Secției pentru judecători a Consiliului Superior al Magistraturii nr. 950 din 7 mai 2026, publicată în M. Of. nr. 410 din 14 mai 2026, prin care a fost introdus art. 54[1] în Regulamentul aprobat prin Hotărârea Plenului CSM nr. 89/2014.

restituirea unor informații incomplete. Judecătorul aflat deja în structura execuțională poate organiza mai eficient administrarea datelor și audierea.

Celeritatea nu trebuie obținută prin diminuarea contradictorialității. Avantajul operațional constă în pregătirea mai rapidă și completă a cauzei, nu în scurtarea artificială a dezbaterii sau în transformarea propunerii comisiei într-o prezumție. Persoana condamnată, apărătorul și procurorul trebuie să poată consulta materialul, contesta datele și solicita probe.

5. Tentativa legislativă din 2018 și semnificația Deciziei Curții Constituționale nr. 453/2018

Ideea transferului competenței nu este nouă. În 2018, legiuitorul a modificat art. 97 din Legea nr. 254/2013 în sensul atribuirii deciziei de liberare condiționată judecătorului de supraveghere. Reforma nu a intrat însă în vigoare, fiind declarată neconstituțională înainte de promulgare.

Decizia Curții Constituționale nr. 453/2018 trebuie citită cu precizie. Curtea a constatat că noua redactare a art. 97 atribuia competența judecătorului de supraveghere, în timp ce art. 587 C. proc. pen., rămas nemodificat, menținea competența judecătoriei locului de deținere. Rezulta un paralelism legislativ și o contradicție incompatibilă cu exigențele de claritate, precizie și coordonare a legislației[11].

Prin urmare, decizia nu a stabilit că atribuirea competenței judecătorului de supraveghere este, prin natura sa, contrară Constituției. Cenzura a vizat tehnica legislativă și lipsa corelării între Legea nr. 254/2013 și Codul de procedură penală. Această distincție este decisivă pentru orice discuție de lege ferenda: reforma rămâne constituțional posibilă în principiu, dar trebuie să fie completă, coerentă și însoțită de garanții procedurale.

Eșecul din 2018 furnizează două lecții. Prima este una formală: modificările trebuie operate simultan în Codul de procedură penală, Legea nr. 254/2013 și, după caz, în normele de organizare. A doua este una substanțială: simpla transferare a competenței, fără separarea participării în comisie de judecarea cererii, ar lăsa nerezolvată problema imparțialității. O reformă matură trebuie să învețe nu doar din motivul explicit al neconstituționalității, ci și din vulnerabilitățile instituționale ale soluției propuse atunci.

6. Obiecții posibile și garanțiile care le neutralizează

6.1. Riscul prejudecării prin participarea la comisie

Acesta este cel mai serios contraargument, dar el privește cumulul actual de funcții, nu aptitudinea judecătorului de supraveghere de a decide. Dacă magistratul ar continua să prezideze comisia, să participe la formularea propunerii și apoi să soluționeze cererea, ar apărea o problemă reală de imparțialitate. Răspunsul nu este menținerea competenței la judecătorie, ci instituirea unei incompatibilități exprese și eliminarea judecătorului decident din comisie.

Comisia trebuie reconstruită ca organism tehnic multidisciplinar, separat de jurisdicția care pronunță soluția. Administrația penitenciarului, componenta educațională și psihosocială, siguranța deținerii și probațiunea pot furniza date și evaluări, însă opinia lor trebuie să rămână consultativă. Judecătorul de

11. Curtea Constituțională, Decizia nr. 453 din 4 iulie 2018, publicată în M. Of. nr. 617 din 18 iulie 2018, în special considerentele referitoare la contradicția dintre art. 97 din Legea nr. 254/2013, în forma modificată, și art. 587 C. proc. pen., rămas nemodificat.

supraveghere trebuie să primească materialul în contradictoriu, să îl poată completa și să decidă independent, fără să fi contribuit anterior la concluzia supusă examinării.

6.2. Riscul capturii informaționale de către mediul penitenciar

Proximitatea față de penitenciar poate produce familiaritate excesivă cu practicile instituției și dependență de sursele interne. Judecătorul de supraveghere nu trebuie să devină judecătorul administrației penitenciare. Independența sa trebuie protejată prin desemnare, rotație rezonabilă, formare și evaluarea critică a informațiilor provenite din penitenciar.

Contradictorialitatea este antidotul principal. Condamnatul și apărătorul trebuie să aibă acces efectiv la documentele relevante, posibilitatea de a semnala inexactități și de a solicita audierea unor persoane ori depunerea de înscrisuri. Propunerea comisiei trebuie tratată ca mijloc de informare, nu ca adevăr instituțional privilegiat.

6.3. Riscul practicii locale închise

Specializarea locală poate conduce la coerență, dar și la cristalizarea unor standarde diferite de la un penitenciar la altul. Formarea centralizată introdusă în 2026 este utilă, însă insuficientă singură. Sunt necesare publicarea și anonimizarea hotărârilor relevante, ghiduri metodologice neobligatorii, întâlniri profesionale și mecanisme de unificare jurisprudențială.

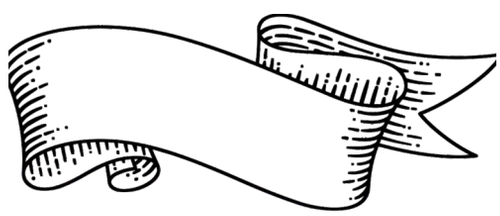
Criteriile nu trebuie transformate într-un scor rigid. Uniformitatea urmărită este una a metodei — identificarea elementelor, analiza contradictorie, motivarea legăturii dintre fapte și concluzie — nu uniformitatea mecanică a rezultatului. Individualizarea presupune inevitabil diferențe, dar acestea trebuie să fie explicabile și controlabile.

6.4. Riscul diminuării garanțiilor judiciare

Denumirea actuală a unor acte ale judecătorului de supraveghere — „încheieri administrativ-jurisdicționale” — nu este suficientă pentru o decizie care schimbă modalitatea de executare a pedepsei. Dacă primește competența asupra liberării, magistratul trebuie să exercite o veritabilă funcție jurisdicțională, în cadrul unei proceduri reglementate de Codul de procedură penală, cu participarea procurorului, asistență juridică în cazurile prevăzute de lege, audiere și hotărâre motivată.

Calea de atac la tribunal trebuie păstrată, iar contestația procurorului să rămână suspensivă de executare. Controlul tribunalului nu trebuie limitat la erori de drept, ci să poată verifica modul în care probele și criteriile au fost evaluate. Numai astfel transferul competenței poate fi prezentat ca o specializare a jurisdicției, nu ca o administrativizare a libertății.

Niciuna dintre aceste obiecții nu demonstrează că judecătoria locului de deținere este mai bine plasată pentru a evalua îndreptarea. Ele arată că transferul trebuie însoțit de separarea funcțiilor, repartizare aleatorie, contradictorialitate, motivare riguroasă și control judiciar efectiv. Riscurile pot fi neutralizate fără pierderea avantajului principal: decizia să fie luată de magistratul care cunoaște executarea în dinamica ei.

7. Standardele Consiliului Europei și legitimitatea unei jurisdicții specializate

Recomandarea Rec(2003)22 a Comitetului de Miniștri privind liberarea condiționată nu impune statelor ca decizia să fie pronunțată de un anumit tip de autoritate. Ea formulează însă standarde care trebuie să orienteze arhitectura internă: criterii explicite și realiste, informații furnizate de personalul penitenciar și de profesioniștii implicați după liberare, posibilitatea persoanei de a fi ascultată, accesul la dosar, decizie motivată și dreptul la control în fața unei autorități independente superioare[12].

Aceste standarde nu desemnează nominal autoritatea competentă, însă cer exact premisele pe care se sprijină modelul propus: informație completă, evaluare reală a reintegrării, audiere, acces la dosar, motivare și control independent. Din perspectivă funcțională, ele favorizează o jurisdicție specializată, apropiată de realitatea executării și suficient de independentă pentru a supune critic datele administrației penitenciare. Judecătorul de supraveghere îndeplinește cel mai bine această configurație, dacă funcția sa decizională este separată de activitatea comisiei.

Regulile penitenciare europene, în versiunea revizuită, insistă asupra gestionării detenției într-o manieră care sprijină reintegrarea și responsabilizarea. Pentru liberarea condiționată, consecința nu este că magistratul trebuie să adopte o perspectivă optimistă, ci că evaluarea nu poate ignora finalitatea reinserției și condițiile reale ale tranziției spre comunitate[13].

8. Reper comparativ: jurisdicția specializată a aplicării pedepselor în dreptul francez

Dreptul francez oferă un reper util, fără a putea fi transplantat mecanic. Art. 730 C. proc. pen. francez atribuie liberarea condiționată judecătorului aplicării pedepselor atunci când pedeapsa pronunțată nu depășește zece ani ori când restul de executat nu depășește trei ani; în celelalte cazuri, competența revine tribunalului aplicării pedepselor[14].

Modelul demonstrează că decizia asupra liberării poate fi integrată într-o jurisdicție specializată a executării, cu diferențiere în funcție de gravitatea situației. Elementul comparativ relevant nu este identitatea dintre judecătorul francez și judecătorul român de supraveghere — atribuțiile și organizarea lor diferă —, ci principiul: individualizarea postcondamnatorie poate fi încredințată unei jurisdicții specializate, distincte de instanța penală de fond și capabile să urmărească evoluția executării.

Pentru România, soluția preferabilă este atribuirea judecății în primă instanță judecătorului de supraveghere și păstrarea contestației la tribunal. Modelul francez confirmă că individualizarea postcondamnatorie poate fi încredințată unei jurisdicții specializate a executării. Diferențele de organizare nu împiedică preluarea principiului: organul care apreciază evoluția condamnatului trebuie să fie cel care cunoaște executarea și dispune de instrumentele necesare pentru a o verifica.

---

12. Comitetul de Miniștri al Consiliului Europei, Recomandarea Rec(2003)22 către statele membre privind liberarea condiționată, adoptată la 24 septembrie 2003, pct. 18-21 și 32-35.
13. Comitetul de Miniștri al Consiliului Europei, Recomandarea Rec(2006)2-rev către statele membre privind Regulile penitenciare europene, adoptată la 11 ianuarie 2006 și revizuită la 1 iulie 2020.
14. Code de procédure pénale français, art. 730, versiunea în vigoare la 6 august 2026: competența aparține, după caz, juge de l'application des peines sau tribunal de l'application des peines.

9. Propunerea de lege ferenda: judecătorul de supraveghere ca decident asupra fondului

Obiectivul reformei este alinierea competenței decizionale cu competența reală de cunoaștere a executării. Modificarea trebuie realizată simultan în Legea nr. 254/2013 și în Codul de procedură penală și trebuie să respecte următoarele opțiuni structurale:

comisia pentru liberare condiționată devine un organism tehnic consultativ, fără participarea judecătorului care soluționează cererea;

judecătorul de supraveghere a privării de libertate soluționează în primă instanță cererea sau propunerea, în cadrul unei proceduri jurisdicționale contradictorii; propunerea comisiei nu are caracter obligatoriu și trebuie să prezinte separat faptele, evaluările profesionale și opinia finală;

hotărârea trebuie să răspundă argumentelor esențiale și să explice legătura dintre datele execuționale, riscul de recidivă și perspectiva reintegrării;

contestația se soluționează de tribunalul ierarhic competent, cu păstrarea efectului suspensiv al contestației procurorului.

9.1. Schiță de text normativ

Propunere orientativă

Art. 97 alin. (2) din Legea nr. 254/2013: „Comisia pentru liberare condiționată este un organism tehnic consultativ alcătuit din directorul penitenciarului, directorul adjunct pentru siguranța deținerii și regim penitenciar, directorul adjunct pentru educație și asistență psihosocială și un consilier de probațiune. Comisia întocmește o evaluare motivată și formulează o propunere neobligatorie."

Art. 587 alin. (1) C. proc. pen.: „Liberarea condiționată se dispune, la cererea persoanei condamnate sau la propunerea comisiei prevăzute de legea privind executarea pedepselor, de judecătorul de supraveghere a privării de libertate desemnat pentru locul de deținere."

Art. 587 alin. (1^1): „Judecătorul care a participat la întocmirea ori adoptarea propunerii referitoare la persoana condamnată este incompatibil să soluționeze cererea de liberare condiționată."

Art. 587 alin. (3): „Hotărârea poate fi atacată cu contestație la tribunalul în a cărui circumscripție se află locul de deținere la data formulării cererii sau propunerii, în termen de 3 zile de la comunicare. Contestația procurorului este suspensivă de executare."

Textul este orientativ. Tehnica legislativă finală trebuie să coreleze regulile privind participarea procurorului, citarea, asistența juridică, administrarea probelor, comunicarea hotărârii, stabilirea termenului de reînnoire și executarea soluției. De asemenea, trebuie reglementată situația penitenciarelor pentru care sunt desemnați mai mulți judecători și distribuirea aleatorie a cauzelor.

9.2. Standard minim de motivare

Pentru a evita atât automatismul, cât și arbitrariul, legea sau un ghid jurisprudențial ar putea impune o structură minimă a motivării, fără a transforma aprecierea într-un algoritm. Hotărârea ar trebui să arate:

care sunt condițiile legale obiective îndeplinite și care este situația obligațiilor civile;

cum a evoluat conduita pe întreaga perioadă relevantă, nu numai în intervalul imediat anterior cererii;

ce semnificație au sancțiunile, recompensele, munca și programele în contextul concret al penitenciarului;

care este poziția persoanei condamnate față de faptă și față de obligațiile sale;

ce elemente susțin sau infirmă viabilitatea planului de reintegrare;

de ce ansamblul acestor date justifică sau nu concluzia că detenția nu mai este necesară.

O asemenea structură nu garantează uniformitatea soluțiilor, dar face diferențele inteligibile. Ea permite tribunalului să exercite un control real și oferă persoanei condamnate posibilitatea de a înțelege ce anume a lipsit și ce trebuie demonstrat la o eventuală cerere ulterioară.

10. Concluzie: cel care cunoaște executarea trebuie să decidă asupra liberării

Judecătorul de supraveghere a privării de libertate este magistratul natural al liberării condiționate. El este singurul magistrat specializat în legalitatea și realitatea executării, plasat instituțional astfel încât să poată cunoaște ori reconstrui traseul persoanei condamnate de la încarcerare până la momentul cererii. Această poziție îl apropie de obiectul deciziei într-o măsură pe care audierea punctuală și dosarul transmis judecătoriei nu o pot egala.

Avantajul decisiv este continuitatea. Sancțiunile, recompensele, munca și programele nu au o semnificație fixă; ele trebuie interpretate prin raportare la momentul în care au apărut, la evoluția ulterioară și la condițiile concrete ale penitenciarului. Judecătorul de supraveghere poate distinge între adaptarea strategică și schimbarea stabilă, între conduita corectă din apropierea termenului și un proces real de responsabilizare. El poate aprecia nu numai unde a ajuns persoana condamnată, ci și cum a ajuns acolo.

Obiecțiile privind imparțialitatea și proximitatea instituțională impun garanții, nu abandonarea soluției. Judecătorul decident trebuie scos din comisia pentru liberare condiționată, cauza trebuie repartizată aleatoriu, materialul trebuie dezbătut contradictoriu, hotărârea trebuie motivată individualizat, iar tribunalul trebuie să exercite un control deplin. Decizia Curții Constituționale nr. 453/2018 nu interzice această reformă; ea obligă legiuitorul să o construiască sistematic și coerent.

Atunci când art. 100 alin. (1) lit. d) C. pen. cere convingerea că persoana condamnată s-a îndreptat și se poate reintegra, competența trebuie atribuită magistratului care dispune de cea mai solidă bază pentru formarea acestei convingeri. De lege ferenda, art. 587 C. proc. pen. trebuie modificat în acest sens. Menținerea soluției în sarcina completului obișnuit al judecătoriei valorifică judecătorul de supraveghere în etapele secundare ale executării, dar îl exclude exact din decizia în care cunoașterea sa este cea mai importantă.

Bibliografie selectivă

Bălășescu, M., Liberarea condiționată în reglementarea noului Cod penal și a Legii nr. 254/2013, Ed. Hamangiu, București, 2015.

Băncilă, A.-D., Drept execuțional penal. Curs universitar, Ed. Universul Juridic, București, 2023.

Magherescu, D., „Aspecte teoretice și jurisprudențiale referitoare la liberarea condiționată”, Pandectele Române nr. 1/2024.

Consiliul Europei, Recomandarea Rec(2003)22 a Comitetului de Miniștri către statele membre privind liberarea condiționată, adoptată la 24 septembrie 2003.

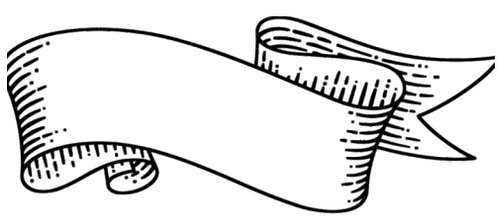
Consiliul Europei, Recomandarea Rec(2006)2-rev a Comitetului de Miniștri către statele membre privind Regulile penitenciare europene, revizuită la 1 iulie 2020.

Curtea Constituțională, Decizia nr. 356 din 30 mai 2018, publicată în M. Of. nr. 528 din 27 iunie 2018.

Curtea Constituțională, Decizia nr. 453 din 4 iulie 2018, publicată în M. Of. nr. 617 din 18 iulie 2018.

Înalta Curte de Casație și Justiție, Completul competent să judece recursul în interesul legii, Decizia nr. 17 din 7 octombrie 2024.

Code de procédure pénale français, art. 730, versiunea în vigoare la 6 august 2026.

Cuvinte-cheie

liberare condiționată; executarea pedepselor; judecătorul de supraveghere a privării de libertate; specializare judiciară; imparțialitate; reintegrare; lege ferenda.

Key words

conditional release; enforcement of criminal sentences; judge supervising deprivation of liberty; judicial specialisation; impartiality; reintegration; de lege ferenda.

AI sau n-AI GDPR
în utilizarea inteligenței artificiale în instanțele de judecată din România

Paula-Larisa Hîncu[1]

Rezumat

Introducerea AI promite eficiență în orice domeniu de activitate și poate ajuta și justiția, dar doar dacă suntem conștienți de riscurile majore legate de protecția datelor cu caracter personal. Folosirea AI poate amenința securitatea datelor și încrederea publică în sistemul judiciar, iar pentru acest lucru va fi nevoie de transparență și garantarea respectării drepturilor fundamentale. AI este vulnerabilă la atacuri cibernetice, iar securizarea acestor sisteme și testarea lor este necesară.

Abstract

The introduction of AI promises greater efficiency across all fields of activity and can also benefit the justice system, but only if we are aware of the significant risks associated with personal data protection. The use of AI may pose threats to data security and public trust in the judiciary; addressing these risks will require transparency and safeguards to ensure respect for fundamental rights. AI systems are vulnerable to cyberattacks, making it essential to secure and thoroughly test them.

I. Introducere

Societatea în care trăim este într-o continuă schimbare de câțiva ani, în prezent reușind să realizăm lucruri cu ajutorul inteligenței artificiale ce ni se păreau imposibile în urmă cu 4-5 ani. Inteligența artificială a devenit un instrument folosit în aproape toate domeniile de activitate, iar justiția va fi nevoită să adopte acest instrument de lucru în maximizarea rezultatelor cu resursele deja existente. Dezvoltarea unor aplicații proprii ce folosesc inteligența artificială în cadrul instanțelor vor fi necesare în activitatea grefierilor și a judecătorilor și vor ajuta la eficientizarea muncii. Totuși, inteligența artificială este introdusă cu pași mici și în acest domeniu, existând posibilitatea ca fiecare să folosească sisteme AI pe cont propriu. În folosirea acestor sisteme, excluzând cele eventual oficiale ale instanțelor, intervin probleme sensibile privind protecția datelor cu caracter personal, dar și a respectării drepturilor fundamentale ale justițiabililor.

1. Grefier în cadrul Tribunalului București.

Instanțele au calitatea de operatori de date în sensul Regulamentului (UE) 2016/679 privind protecția persoanelor fizice în ceea ce privește prelucrarea datelor cu caracter personal și privind libera circulație a acestor date (GDPR), întrucât acestea stabilesc scopul, respectiv actul de justiție, și mijloacele de prelucrare a datelor cu caracter personal, acționând totuși în baza unei obligații legale. Când instanțele folosesc sisteme AI, ele trebuie să controleze modalitatea în care sunt prelucrate respectivele date și să se asigure că aceste sisteme respectă GDPR. Folosirea unor sisteme pe cont propriu va conduce la divulgarea neautorizată a datelor neautorizată către terți și fără un temei legal.

II.Cadrul legal aplicabil în România

În prezent România nu a adoptat o legislație care să reglementeze folosirea inteligenței artificiale, dar avem un cadru european ce se aplică tuturor celor care folosesc aceste sisteme în Uniunea Europeană. Cel mai important este Regulamentul european privind inteligența artificială, respectiv (UE) 2024/1689, cunoscut și ca AI Act, ce stabilește reguli privind introducerea pe piață și utilizarea AI (condițiile de comercializare, cine îl poate folosi, obligațiile utilizatorilor). Scopul acestui regulament constă în protejarea drepturilor fundamentale și a siguranței persoanelor, dar încurajează și inovația și dezvoltarea tehnologică. AI Act clasifică aceste sisteme de inteligență artificială după nivelul de risc, respectiv cele considerate periculoase pentru drepturile fundamentale, care sunt și interzise (ex: „social scoring" - evaluarea oamenilor cu un scor bazat pe comportament[2]), cele cu risc ridicat (sunt strict reglementate, ex: sisteme biometrice) și cele cu risc limitat (obligațiile de a informa utilizatorul că sunt folosite sisteme AI, ex: chatbot-uri).

Pe lângă acest regulament, în România a fost elaborată "Strategia Națională pentru Inteligență Artificială 2024-2027"[3], în contextul proiectului „Cadru strategic pentru adoptarea și utilizarea de tehnologii inovative în administrația publică 2021-2027 – soluții pentru eficientizarea activității". Acest document arată direcția în care se îndreaptă dezvoltarea acestei tehnologii în statul nostru.

Aceste regulamente se completează cu Regulamentul (UE) 2016/679 GDPR, cu Legea 190/2018, care stabilește aplicarea GDPR la nivel național, dar și cu Legea nr. 58/2023 privind securitatea și apărarea cibernetică a României.

III.GDPR în contextul utilizării AI

Regulamentul general privind protecția datelor cu caracter personal impune respectarea anumitor principii fundamentale în prelucrarea datelor, care în contextul utilizării AI devin cruciale.

În primul rând, vorbim despre principiul legalității, echității și transparenței, ce impune ca prelucrarea datelor să se realizeze în mod justificat, pe un temei legal, iar persoanele ale căror date urmează a fi prelucrate să fie informate despre acest fapt.

În al doilea rând, vorbim despre principiul limitării legate de scop, fiind necesar un scop specific și clar

2. Art. 5 AI Act
3. Accesibil la: https://sgg.gov.ro/1/wp-content/uploads/2024/07/ANEXA-1-10.pdf

de la început, respectiv folosirea datelor colectate doar în scopul menționat de la început și nu pentru a antrena alte aplicații ce folosesc AI. Alte două principii GDPR sunt foarte importante în contextul utilizării AI, respectiv principiul minimizării și principiul integrității și confidențialității. În timp ce primul se referă la limitarea prelucrării datelor cu caracter personal, fără a oferi unui sistem AI un volum foarte mare de informații în lipsa unei justificări clare, cel de-al doilea prevede adoptarea unor măsuri încât să nu permită acces neautorizat la acele date.

În contextul cercetării noastre, instanțele de judecată acționează ca operatori de date, deoarece stabilesc scopul (realizarea actului de justiție) și mijloacele folosite pentru prelucrarea datelor (proceduri, criterii de selecție). Atunci când vorbim despre folosirea AI în instanțe, trebuie să avem în vedere persoanele împuternicite, respectiv furnizorii de sisteme AI (OpenAI, Google, Anthropic, Microsoft) și cum aceștia pot prelucra datele la solicitarea operatorului, respectiv a instanței. Aceste persoane împuternicite nu pot stabili scopul prelucrării datelor și nici mijloacele, având totuși o răspundere limitată, respectiv una contractuală în art. 28 GDPR[4].

În acest proces de folosire a AI în instanțe, acestea ar trebuie să adopte o serie de măsuri procedurale și să aibă în vedere riscurile specifice. Evaluarea impactului privind protecția datelor are ca scop identificarea riscurilor și a unor măsuri de atenuare, respectiv cum pot instanțele evita o scurgere de date. În contextul creării unui sistem propriu, instanțele trebuie să anonimizeze datele judecătorești încărcate într-un algoritm de antrenament, iar continuarea cu un sistem AI propriu în activitate trebuie asigurată de niște rețele criptate, cu o autentificare multi-factor și o monitorizare atentă a acestor sisteme. Pe parcursul folosirii acestui sistem este necesar un audit regulat al lor, respectiv testarea securității. În tot acest demers considerăm că este necesară și desemnarea unui responsabil cu protecția datelor (DPO), aspect prevăzut la art. 10 din Legea 190/2018, care să monitorizeze atent întreaga activitate și care, în cazul unei breșe de date, să notifice Autoritatea Națională de Supraveghere a Prelucrării Datelor cu Caracter Personal în termen de 72 de ore de la constatare, și chiar persoana vizată, așa cum este prevăzut în art. 33-34 GDPR.

Platformele online gratuite pentru utilizatori sunt și ele sub incidența GDPR, li se aplică Regulamentul UE și trebuie să respecte principiile fundamentale ale prelucrării datelor (legalitate, echitate, transparență, minimizare, integritate și legalitate). Totuși, utilizarea chatboturilor la anumite activități profesionale și introducerea unor date personale sau a unor documente interne conduc la riscuri reale.

IV. Riscuri specifice utilizării AI

Utilizarea AI în justiție aduce o serie de riscuri particulare asociate naturii datelor procesate.

Datele procesate în instanțe sunt toate cu caracter sensibil, iar riscul utilizării acestor sisteme îl reprezintă folosirea datelor pentru îmbunătățirea modelelor viitoare. Aceste date sensibile pot fi stocate mai mult timp și pot fi partajate cu servicii terțe. Spre exemplu, în

4. https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/?uri=celex%3A32016R0679

folosirea OpenAI, conținutul din serviciile pentru persoane fizice poate fi folosit pentru antrenare, unele date pot fi șterse în 30 de zile, pe când altele pot fi păstrate mai mult timp pentru siguranță[5]. Dacă vorbim despre modelul AI Gemini, aceasta poate colecta fișiere, imagini, date din aplicații conectate, poate colecta datele și le poate stoca o perioadă. În acest context, datele unor instituții nu ar trebui încărcate în aceste platforme, chiar dacă modelele nu sunt antrenate by default, acele date nu ar trebuie să ajungă la furnizori. Putem folosi aceste sisteme pentru conținuturi fără date personale, respectiv texte generale, structuri de documente (template-uri fără nume reale). Dacă se va implementa utilizarea unor sisteme AI la nivelul instanțelor, acestea trebuie să fie niște licențe enterprise, care să nu folosească datele introduse în antrenarea modelelor viitoare și trebuie încheiat și un acord DPA (Data Processing Agreement), pentru ca furnizorul să fie obligat să respecte GDPR la procesarea datelor introduse.

Riscul major îl reprezintă divulgarea de date, folosirea unui sistem online poate oferi acces neautorizat la informații sau baze de date și le poate reține, fiind păstrate amprente digitale ale informațiilor mai mult timp. Pentru a fi combătut acest risc, se recomandă anonimizarea datelor cu caracter personal atunci când este folosit un astfel de sistem AI, iar în cazul introducerii unuia intern, vom vorbi despre implementarea unor măsuri suplimentare de protecție și mult mai multe teste. Totuși, dacă vorbim despre mai multe teste și mai multe modele ce vor fi antrenate, trebuie să avem în vedere necesitatea diversității datelor de antrenament. AI-ul învață din bazele de date pe care le primește, dar dacă primește unele cu anumite prejudecăți sau doar anumite scenarii de decizie, atunci va amplifica prejudecățile și va furniza informații doar pe baza acestora.

Un alt risc îl reprezintă afectarea dreptului la un proces echitabil, astfel cum este reglementat de art. 6 CEDO, vizând egalitatea de șanse și o justiție imparțială. Utilizarea AI nu trebuie să încalce acest drept, Conform Consiliului Europei. Când un algoritm este utilizat într-un proces penal, trebuie să se asigure accesul la și posibilitatea de a contesta validitatea științifică a algoritmului.

În contextul folosirii AI, apare problema răspunderii juridice și deontologice în cazul în care acest sistem generează o eroare ce are un impact negativ semnificativ, respectiv divulgarea unor date sensibile. În această ipoteză ne punem întrebarea cine va răspunde, cel ce a folosit sistemul sau furnizorul (dezvoltatorul sistemului). Răspunsul la această întrebare depinde de contextul în care aceste informații au fost divulgate. Cel ce a folosit sistemul răspunde dacă a introdus datele într-un sistem online gratuit fără a se documenta dacă poate face acest lucru sau dacă respectivul sistem respectă GDPR, iar furnizorul va răspunde în caz de lipsă de transparență sau de testare a sistemului. În cazul în care o instanță își creează propriul sistem AI, aceasta se transformă în furnizor așa cum îl definește AI Act[6] și va răspunde pentru eventualele erori materiale.

Vom configura un posibil scenariu, cu un viitor în care justiția a integrat AI atât în activitatea judecătorilor și a grefierilor, pentru a ajuta pe parte de cercetare și

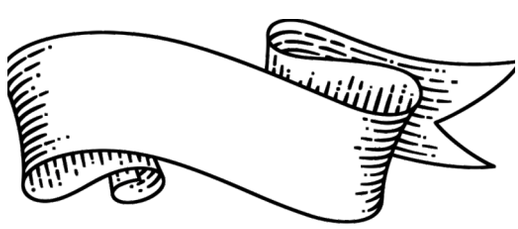
5. https://help.openai.com/en/articles/5722486-how-your-data-is-used-to-improve-model-performance
6. Art. 3 pct. 3, AI Act

automatizare, cât și spre a veni în ajutorul justițiabililor. Pot fi introduse funcții de chatbot pe portalul instanțelor în care părțile se pot autentifica și pot solicita anumite informații, iar în acest mod vor fi limitate solicitările de informații telefonice. În activitatea personalului instanței putem introduce utilizarea Claude Cowork, ce este o funcționalitate din ecosistemul Anthropic, ce transformă AI-ul într-un asistent de lucru autonom pentru computer. Acestui sistem i se poate oferi acces la toate datele din computerul fiecărui utilizator sau la anumite foldere și i se pot solicita anumite activități automate (ex: completarea de documente după un model generat anterior, generarea de documente într-un anumit folder, introducerea anumitor date în dosare). Spre exemplu acest sistem poate realiza condica de ședință, poate introduce termenele în dosarele amânate și poate crea documentele doar prin simple task-uri pe care i le putem predefini. În același timp, pe baza unor spețe similare și analiza documentelor deja depuse la dosar poate genera o rezoluție în etapa de regularizare și a o încărca direct în Ecris cu tot ceea ce este nevoit justițiabilul să depună la dosar.

Totuși, toate aceste lucruri vin cu mai multe riscuri în ceea ce privește GDPR. Pot fi vătămate în acest caz drepturile persoanelor vizate, respectiv dreptul de a fi uitat: dacă datele sunt în sisteme AI, le poți șterge complet sau rămân undeva stocate? În cazul în care instanța ca operator apelează la un furnizor de cloud, trebuie să existe Data Processing Agreement (DPA) cu furnizorul cloud, clauze standarde contractuale, dar și politici interne de prelucrare a datelor. Trebuie respectate următoarele obligații: scopul prelucrării datelor trebuie să fie definit clar, realizarea actului de justiție, existența unui temei legal (consimțământ, interes legitim) și informarea persoanelor vizate că se va folosi AI și pentru cât timp vor fi datele acestora stocate. Totuși, configurarea acestui sistem la nivel de instanță poate restricționa accesul la anumite date sau limita informațiile din dosar la care se dorește a se realiza prelucrarea prin intermediul AI-ul. Din nou, amintim de necesitatea unei securități avansate, pentru evitarea unor scurgeri de date.

Concluzie

Fiecare an aduce noi transformări și un grad tot mai ridicat de digitalizare în sistemul de justiție. Comparativ cu situația de acum 5-6 ani, se poate observa o evoluție semnificativă, însă procesul de modernizare rămâne în continuare unul în curs de dezvoltare. În acest context, considerăm că există încă multiple direcții în care este necesară îmbunătățirea, iar în viitorul apropiat este posibilă integrarea unor soluții de tip inteligență artificială dedicate sistemului judiciar. Până la realizarea acestui obiectiv, este esențială utilizarea responsabilă și conștientă a sistemelor digitale existente, cu respectarea strictă a principiilor și cerințelor prevăzute de GDPR.

6. Publicat în Monitorul Oficial nr. 5 din 7 ianuarie 2014

Cuvinte-cheie

inteligență artificială, date cu caracter personal, procesare, securitate cibernetică, riscuri, Drepturi fundamentale, regulamente, digitalizarea justiției

Key words

Artificial intelligence, personal data, processing, cybersecurity, risks, fundamental rights, regulations, digitalisation of justice

IMPORTANT

Toate articolele publicate în revista SCRIPTA MANENT sunt indexate în bazele de date:

CEEOL	
HEINONLINE	
CSMAPP	

SCRIPTA·MANENT

Revista SCRIPTA MANENT se dorește a fi o revistă științifică, cu o apariție bianuală, în format online, o platformă la dispoziția profesioniștilor din sistemul judiciar românesc, prin intermediul căreia aceștia să-și exprime opiniile cu privire la probleme de drept și nu numai, la practici administrative și la aspecte din viața profesională.

În scopul alcătuirii unor numere viitoare ale revistei cu un înalt conținut științific, adresăm o invitație deschisă de colaborare către magistrații și grefierii din instanțe și parchete, către formatorii și cursanții Școlii Naționale de Grefieri, către formatorii și auditorii Institutului Național al Magistraturii, dar și către ceilalți specialiști care își aduc contribuția la înfăptuirea actului de justiție, care pot trimite articole, studii, analize, puncte de vedere, note critice sau alte materiale pentru a fi publicate în paginile revistei.

Persoanele interesate să devină, astfel, colaboratori ai revistei, sunt rugate să trimită materialele elaborate Comitetului de redacție ale revistei, la adresa e-mail revistasng@grefieri.ro.

Comitetul de redacție se angajează ferm să recenzeze materialele trimise spre publicare și să furnizeze autorilor un răspuns într-un termen cât mai scurt în legătură cu publicarea în următorul număr al revistei.

Afirmațiile, opiniile, părerile, punctele de vedere conținute în materialele publicate în revista SCRIPTA MANENT aparțin autorilor lor și pot să nu coincidă, întotdeauna, cu poziția oficială a Școlii Naționale de Grefieri.

COMITETUL DE REDACȚIE

ADRIAN REMUS GHICULESCU - director SNG, redactor șef
ANDREI-DORIN BĂNCILĂ – director adjunct SNG, redactor-șef adjunct
ANCUȚA PURA - director adjunct SNG, redactor-șef adjunct
IONELA-ALINA COTOROGEA – formator SNG
CRISTINA-IZABELA CHIRIAC – formator SNG
GEORGIANA NEACȘU - formator SNG
LIVIA-ALINA OANCEA - formator SNG
ADINA STRECHE – consilier
MIHAELA-CRISTINA PĂUNESCU – consilier, specialist IT

Copertă: Justiție - mașina de tocat, conținut AI

ISSN 2734 – 8237 **ISSN L – 2734 – 8237**

REVISTA·SCOLII·NATIONALE·DE·GREFIERI